

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Kurdský faktor v turecké
blízkovýchodní politice**

Karolína Masařová

Plzeň 2024

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Mezinárodní vztahy – teritoriální studia

Studijní obor Mezinárodní vztahy – teritoriální studia

Bakalářská práce

Kurdský faktor v turecké blízkovýchodní politice

Karolína Masařová

Vedoucí práce:

PhDr. Martina Ponížilová, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2024

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2024

.....

Poděkování

Ráda bych touto cestou upřímně poděkovala vedoucí mé bakalářské práce PhDr. Martině Ponižilové, Ph.D., za její cenné rady, trpělivost, ochotu a čas, které mi byly velkým přínosem při zpracování bakalářské práce.

Obsah

ÚVOD	6
1 TURECKO A TUREČTÍ KURDOVÉ	10
1.2 TUREČTÍ KURDOVÉ V ÚSTAVÁCH TURECKA.....	12
1.3 ZROD PKK	14
2 FORMOVÁNÍ TURECKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY	17
2.1 STRANA SPRÁVEDLNOSTI A ROZVOJE (AKP) – POČÁTKY, VOLBY	17
2.2 TRANSFORMACE ZAHRANIČNÍ POLITIKY TURECKA	18
2.3 ROLE ERDOĞANA V TURECKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE.....	19
3 TURECKÁ ZAHRANIČNÍ POLITIKA VŮČI SÝRII	22
3.1 KURDOVÉ V SÝRII.....	22
3.2 KURDSKÉ USKUPENÍ PYD-YPG	24
3.3 TURECKÁ ZAHRANIČNÍ POLITIKA VŮČI SÝRII S OHLEDEM NA OTÁZKU KURDŮ.....	25
4 TURECKÁ ZAHRANIČNÍ POLITIKA VŮČI IRÁKU	30
4.1 KURDOVÉ V IRÁKU	30
4.2 KURDSKÉ USKUPENÍ KRG	31
4.3. TURECKÁ ZAHRANIČNÍ POLITIKA VŮČI IRÁKU S OHLEDEM NA OTÁZKU KURDŮ	34
5 TURECKÁ ZAHRANIČNÍ POLITIKA VŮČI ÍRÁNU	36
5.1 KURDOVÉ V ÍRÁNU	36
5.2 KURDSKÉ USKUPENÍ PJAK	38
5.3 TURECKÁ ZAHRANIČNÍ POLITIKA VŮČI ÍRÁNU S OHLEDEM NA OTÁZKU KURDŮ	39
ZÁVĚR	42
SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY:	45
RESUMÉ	57
SEZNAM PŘÍLOH:	58

Úvod

Turecká populace je tvořena přibližně z 18 % etnikem Kurdů, kteří tvoří menšinovou část obyvatel státu (Cowen 2023). Vztahy mezi menšinou a tureckými vládami však nebyly často příliš harmonické. Důvodů je více, mj. i skutečnost, že turecké vlády tradičně považovaly Kurdy za hrozbu turecké identity a vedly proti nim formu diskriminační politiky, která je již od minulosti zakotvena v Ústavě Turecké republiky (Letsch 2016). Ta sice v průběhu let prošla několika úpravami, týkající se právě kurdské otázky, ale jádro zůstává neměnné. Znění turecké ústavy je komplikované, protože se zde prolíná sféra politická a kulturní. Turecká ústava pracuje se skutečností, že na území Turecka existuje, kromě Kurdů, jen jedno etnikum, a to je etnikum Turků (Barkey – Kadioglu 2011).

Na první pohled je složité porozumět, co je a není pro Kurdy legislativně zakázáno, jelikož se v mnoha případech jedná o neoficiální zákazy. Kupříkladu výuka kurdštiny není zákonně napříč školami zakázána, ale ve skutečnosti se s ní setkáme jen velmi zřídka. Důvod je takový, že pro její výuku školy potřebují speciální povolení, které je téměř nemožné získat (Washington Kurdish Institute 2023). Nejedná se ale jen o jazyk, nýbrž i o televizní a rozhlasová vysílání provozovaná Kurdy. Opět můžeme hovořit o podobném případě jako u kurdštiny. Vysílání není legislativně zakázáno, ale je velmi přísně monitorováno a do určité míry cenzurováno tureckou vládou. Nesetkáme se s ničím, co se nějakým způsobem vyjadřuje negativně vůči Turecku a jeho vládě. Kurdské stanice se proto raději vyhýbají všem tématům týkajícím se politiky, aby nevznikaly zbytečné rozpory s tureckou vládou. I pro tento případ je nutné speciální povolení, které vlastní jen málo stanic. Pokud někdo vysílá bez povolení, jedná se o porušení zákona a jedinci končí ve vězení. Zatykače se často opírají o podezření z teroristické aktivity, což je však velmi sporné tvrzení (Roth nedatováno). Z jednání turecké vlády můžeme vypozařovat, že zaujímá negativní postoj ke kurdské menšině. Kurdové ale neobývají pouze Turecko, tvoří menšinové obyvatelstvo i v dalších státech Blízkého východu. Těmito státy jsou Sýrie, Irák a Írán. Můžeme říci, že se jedná o jednotící prvek všech čtyř států. Proto je jejich

zahraniční politika vůči sobě navzájem podstatně ovlivněna existencí kurdské menšiny.

Většina Kurdů se i přes fakt, že se narodila v Turecku, nepovažuje za Turky a neztotožňuje se s tureckou identitou, nýbrž s identitou Kurdů (Repetowicz 2019). Proto někteří z nich tíhnou k separatismu či se snaží získat určitou formu autonomie. Lze říci, že se nám na území Turecka tvoří tři skupiny Kurdů. Prvními jsou Kurdové, co se považují za Turky a víceméně se vzdávají kurdské identity (Cagaptay 2017: 140-145). Těm jsou ale stále odpírána práva jako ostatním Kurdům. Druhými jsou Kurdové, co se pokouší o lepší postavení v rámci společnosti. Tím je myšleno, že usilují o to, aby byli uznáváni jako druhé etnikum obývající stát Turecko. Budou disponovat stejnými právy jako Turci a bude respektována jejich kultura stejně jako turecká (France 24 2015). Třetí skupinu tvoří Kurdové, kteří se chtějí od Turecka odtrhnout a vytvořit vlastní suverénní stát, tzv. Kurdistan bez jakékoliv svrchovanosti Turků (Čejka 2017). V těchto případech ale hovoříme jen o Kurdech žijících v Turecku. Jak již bylo dříve zmíněno, Kurdové obývají celkem čtyři státy a řadí se mezi nejpočetnější etnikum na světě bez existence vlastního suverénního státu. Dle výpočtů z roku 2016 se na celém světě nachází přibližně 46,1 milionu Kurdů (v Turecku 20 milionů, v Íránu 12 milionu, v Iráku 8,5 milionu, v Sýrii 3,6 milionu a v ostatních zemích hovoříme o přibližně 2 milionech) (Institut Kurde nedatováno). Jejich velký počet ale neznamená, že jsou jednotní. Rozpory se týkají ku příkladu náboženských či politických otázek (Čejka 2017).

Cílem této bakalářské práce je zjistit, jak se existence kurdské menšiny v Turecku, Sýrii, Iráku a Íránu odráží v turecké blízkovýchodní politice. Za časové období jsem si zvolila roky 2002-2015. Důvodem, proč jsem zvolila rok 2002 jako začáteční je, že se v tento rok v Turecku konaly parlamentní volby do tzv. tureckého Velkého národního shromáždění. V těchto volbách s podstatnou převahou zvítězila politická Strana spravedlnosti a rozvoje (AKP) v čele s Recepem Tayyipem Erdoğanem, který je od roku 2014 prezidentem Turecka a jednou z nejvýraznějších postav, která ovlivňuje tureckou zahraniční politiku. Za

jeho působení se také postavení Kurdů měnilo od zlepšení jejich situace po její zhoršení (Vochozková 2023), což budu ve své práci reflektovat. Konečným rokem mé práce bude 2015, kdy dochází k několika situacím, které vedou k ochladnutí vztahů mezi Tureckem a jednotlivými státy.

V průběhu bakalářské práce se budu snažit zodpovědět dvě výzkumné otázky. Proměňovala se turecká zahraniční politika v daném časovém období vůči konkrétním státům Blízkého východu v otázce kurdské menšiny? Dochází mezi Tureckem a třemi vybranými státy ke spolupráci či k rozporům v otázce kurdských menšin?

Jako metodu zkoumání jsem zvolila analýzu zahraniční politiky, jelikož budu zkoumat aspekty, které ovlivňují její tvorbu. Budu proto zkoumat cíle, zájmy, nástroje, aktivity a celkové kroky turecké zahraniční politiky vůči Sýrii, Iráku a Íránu. V daném časovém období si zvolím konkrétní události a situace, které se děly v daném státě s ohledem na existenci kurdské menšiny. Prostřednictvím analýzy zahraniční politiky Turecka budu zjišťovat, jak tyto události a situace dopadly na podobu zahraniční politiky Turecka vůči ostatním zemím. Tyto události a situace budu následně analyzovat a zjistím, jaké prvky turecké zahraniční politiky byly vůči konkrétnímu státu ovlivněny.

Bakalářská práce se bude skládat ze čtyř hlavních kapitol. První kapitola se bude zabývat vztahy Turecka a tureckých Kurdů. Představím zde pár bodů Ústavy směřujících na kurdské obyvatelstvo a nastíním výzvy, kterým na území čelí. Druhou kapitolu budu věnovat turecké zahraniční politice, kdo ji tvoří, a jakou roli v ní má Erdoğan, jakožto nejvýraznější politická osobnost Turecka. Dále zde zmíním politickou stranu AKP, její vznik a vliv na zahraniční politiku. V neposlední řadě se budu věnovat transformaci turecké zahraniční politiky od nástupu AKP k moci. Ve zbývajících třech kapitolách se budu zabývat tureckou blízkovýchodní politikou směrem ke třem konkrétním státům – nejdříve k Sýrii, poté k Iráku, a nakonec k Íránu. Prvně představím vztah konkrétních států vůči kurdskému obyvatelstvu zde žijícímu. Nastíním proto několik situací, které tento vztah zásadně ovlivnily. Tento krok je dle mého názoru důležitý, jelikož zde

představím zárodky komplikovaného vztahu, který poté ovlivňuje vztahy států s Tureckem. Jako další si ke každému ze zkoumaných států zvolím jednu kurdskou politickou stranu či celek, které přímo ovlivnily nejen vnitřní politiku daných států, ale také tureckou blízkovýchodní politiku. V neposlední řadě se zaměřím na samotnou tureckou zahraniční politiku vůči konkrétnímu státu se zaměřením na kurdský faktor. Budu se zajímat v jakých souvislostech mezi státy probíhala spolupráce a v jakých naopak rozpory. V poslední kapitole, tedy závěru, představím výsledky svého zkoumání.

1 Turecko a turečtí Kurdové

1.1 Stručná historie Kurdů v regionu

Přesný původ Kurdů není dodnes úplně znám. Víme ale, že se jedná o indo-evropský národ. Většina Kurdů vyznává sunnitský islám, avšak nalezneme také Kurdy vyznávající ší'itský islám (ČT24 2019; Rahimi – Wagner – Čejka 2020). Historici byli schopni zjistit skutečnost, že jsou Kurdové příbuzní s Peršany, zatímco s Turky a Araby nemají etnicky téměř nic společného (Gunter 2008: 1-3). Definiční znaky Kurdů tedy nejsou jednotné, někteří z nich totiž v minulosti přijali jinou identitu než tu kurdskou, čímž se začlenili do jiných společností (Cagaptay 2017: 145). Dalším problémem je jejich samotný počet. Dodnes přesně nedokážeme uvést, kolik Kurdů na světě existuje. Jedním z důvodů je již zmiňovaná začleněnost do společností, ale také skutečnost, že státy jako Turecko, Sýrie, Irák a Írán často klamou o jejich přesných počtech a spíše uvádějí nižší čísla, než ta skutečná (Gunter 2008: 1-3).

Oblast, kterou Kurdové dodnes obývají se nazývá Kurdistán. Region se rozkládá na území pěti států, přičemž největší část leží v Turecku, poté v Iráku, Íránu, Sýrii a malou část zasahuje také do Arménie¹ Region bychom mohli tudíž považovat za transhraniční, jelikož leží na společných hranicích těchto pěti států (Klein 2020). Podstatná část dnešního regionu Kurdistán byla v 16. století volně přičleněna k Osmanské říši. Ze začátku to byl oboustranně výhodný krok, Kurdové získali určitou formu autonomie za loajalitu Osmanské říši. Vše se ale změnilo v polovině 19. století s růstem nacionalismu a s příchodem reforem napříč říší. Tyto reformy měly negativně ovlivnit nejen zmiňovanou autonomii Kurdů, ale i jejich vnitřní struktury (Adiyamanê 2014). Došlo k neshodám a k odstranění místních kurdských dynastií, které fungovaly jako prostředníci mezi Osmany a oblastmi Kurdistanu patřící k říši. Avšak Osmané neměli prostředky na to, aby mohli spravovat kurdské regiony, tudíž dovolili kurdským kmenům, aby se staly

¹ viz příloha č. 1

novými prostředníky (Klein 2020). I přesto, že v říši rostla touha po nezávislosti, Kurdové měli tendenci zůstat loajální Osmanské říši (Leezenberg 2023).

Když roku 1914 přišla první světová válka, Kurdové bojovali na straně Osmanské říše. Po vstupu a prohře v první světové válce se Osmanská říše rozpadla a o osudu jejich bývalých celků rozhodovali vnější aktéři. Prvně tajná Sykes-Picotova dohoda z roku 1916 mezi Francií a Spojeným královstvím měla rozhodnout o rozdělení území skoro rozpadlé Osmanské říše, včetně Turecka a oblastí Kurdistánu. V této dohodě šlo zejména o rozdělení vlivu na Blízkém východě. Turecko mělo dle této dohody být rozděleno mezi tři sféry vlivu – Francii, Rusko a Řecko, to se však nestalo a Turecko po bojích v roce 1923 vyhlásilo nezávislost a stalo se nezávislým státem (Aljazeera nedatováno).

Nadějí pro Kurdy a jejich nezávislý stát se stala Sèvreská smlouva z roku 1920, která byla jednou z mírových dohod po první světové válce (Danforth 2015). V této smlouvě totiž existuje článek, který řeší situaci Kurdistánu a zaručuje jeho existenci jako autonomního státu. Pod dohledem Spojeného království, Francie, Ruska a se souhlasem Turecka měl do několika měsíců vzniknout nezávislý stát Kurdistán. Rusko však ustoupilo a po dohodě Spojeného království a Francie spadala oblast Kurdistánu pod anglický vliv (Radpey 2022). Smlouva ze Sèvres ale nezahrnovala celé území Kurdistánu, nýbrž byly vynechány kurdské oblasti v Sýrii a Arménii. Turkům se ale smlouva ze Sèvres už od začátku nezamlouvala, zejména kvůli tomu, že by mohli přijít o jejich území, která, mimo jiné, zahrnovala oblast tureckého Kurdistánu nebo také části západního Turecka, které byly významné pro jejich ekonomiku (Kreiser – Neumann 2010: 181). Turecko sice Sèvreskou smlouvu podepsalo, ale nikdy neratifikovalo. Spojenecké mocnosti uvažovaly o tom, jestli ratifikaci smlouvy mají nějakým způsobem vymáhat. Vše ale naznačovalo, že Turecko k přijetí smlouvy nedonutí. Po několika neúspěšných pokusech o úpravu znění bylo nakonec rozhodnuto, že nemá smysl nadále pokračovat ve snaze se dohodnout s Tureckem (Office of the Historian 1924).

Turecké nacionalistické hnutí v čele s Mustafou Kemalem, známým zejména jako Atatürk, začalo boje za nezávislost Turecka. Postupně se jim podařilo

vytlačit veškeré mocnosti, které si nárokovaly jejich území. Atatürkovi je dodnes přezdíváno „otcem Turecka“, v očích mnohých to byl právě on, který dokázal z popela Osmanské říše postavit silný nezávislý stát Turecko. Dodnes je Atatürk v Turecku uctívaným a uznávaným bojovníkem a vůdcem (Urbišová 2010). Není proto divu, že když byla v roce 1923 vyhlášena nezávislost Turecka v rámci Lausannské mírové smlouvy byl to právě Atatürk, kdo se stal prvním prezidentem svobodného Turecka (Kreiser – Neumann 2010: 184). S Lausannskou smlouvou se však situace Kurdů nezlepšila, jelikož jim nebyla přiznána žádná speciální práva, jakožto druhému po Turcích největšímu etniku obývajícím nově vzniklé nezávislé Turecko. Kurdové paradoxně bojovali spolu s Turky v jejich boji za tureckou nezávislost (Gunter 2008: 4-10). Smlouva z Lausanne je dodnes považována za nejvíce devastující zásah do geografického a sebeurčujícího vývoje Kurdů. Nejen, že jim bylo v plné výši odebráno právo na vyhlášení nezávislého státu, ale od té doby se životy většiny Kurdů proměnily k horšímu (Azzez 2023). Od tohoto momentu se utvořily zárodky jejich problematického vztahu, které zahrnovaly léta utlačování a odebírání práv.

1.2 Turečtí Kurdové v ústavách Turecka

Turecko mělo celkem čtyři ústavy a zejména první dvě udaly směr vztahu Turků a Kurdů. První z nich byla sepsána roku 1921 a jednalo se o jakýsi předběžný dokument, jelikož byl sepsán v době, kdy probíhaly boje za nezávislost Turecka. Tato první ústava sloužila spíše jako ujištění národa o budoucím vzniku samostatného státu a sjednocení všech obyvatel Turecka, včetně Kurdů (Barkey – Kadioglu 2011). Kurdkému etniku měla být v rámci této Ústavy poskytnuta určitá forma autonomie. Zejména v oblastech, které byly Kurdy nejvíce osidlovány, měla být zavedena podoba samosprávy. Jedná se zároveň o jedinou tureckou ústavu, která akceptuje existenci jiných etnických skupin, mimo té turecké (Yegen 2009: 599).

Zlom přišel tři roky poté, když byla v roce 1924 s nově vzniklou Tureckou republikou v čele s Atatürkem sepsána v pořadí druhá Ústava. V tomto dokumentu již nebyla Kurdům a celkově žádnému jinému etniku, kromě Turků, přiznána

žádná práva. V Turecku od této doby ústavně existovali jen Turci jako etnikum. Ostatní etnika, včetně Kurdů, byla považována za etnické skupiny lidí bez jakýchkoliv práv (Yegen 2009: 599). Pokud chtěl být Kurd považován za občana Turecka, musel se nejprve vzdát své etnické identity a stát se Turkem (Özcan 2006: 67). Kurdské obyvatelstvo to bralo jako obrovskou zradu a jako ohrožení jejich kultury, která byla odlišná od té Turecké (Varol nedatováno). Slova jako Kurd a Kurdistan spolu s kurdským jazykem byla zákonem zakázána rok poté (Kreiser – Neumann 2010: 185). Zajímavý je také postoj prezidenta Atatürka, který v době sepisování první Ústavy hovořil o Kurdech, jako o někom, komu Turecko náleží stejně jako Turkům. Dokonce i zástupci Kurdů často hovořili o Turcích jako o bratrech (Özcan 2006: 67). Později při jeho zvolení na post prezidenta a s příchodem nové (druhé) ústavy se jeho postoj rapidně změnil a začal prohlašovat, že na tureckém území existuje jen jedno etnikum, a tím etnikem byli Turci (Mango 1999). Téměř okamžitě začaly nepokoje provázené povstáními v částech jihovýchodního Turecka, tedy v částech převážně obývanými Kurdy. To vedlo k násilným raziím Turků na Kurdy (Kreiser – Neumann 2010: 184). V tento moment započaly boje a nenávist trávající dodnes. Tehdejší turecká vláda proto přišla s novou misí, jak situaci Kurdů vyřešit. Mise obnášela „*turkifikaci*“ kurdské menšiny. To obnášelo násilné přizpůsobení se turecké společnosti, jejím zvyklostem apod. (Yegen 2009: 600). „*Turkifikace*“ obnášela úplné zbavení se všeho kurdského, od jazyku po tradiční kurdské oděvy (Bruinesses 1984). Zakázány byly také kurdské publikace či rozhlasová vysílání (Harvard Divinity School nedatováno; Kreiser – Neumann 2010: 184-187). Zároveň začaly být Kurdové nazýváni „horskými Turky“ a byli bráni jako perspektivní Turci, kteří se potřebují jen přizpůsobit (Yegen 2009: 598). Dokonce, v roce 1930 začal v Turecku platit zákon, který kurdštinu zakázal v plné výši. Názvy měst, vesnic a ulic, které byly dříve v kurdštině byly od této chvíle turecky. Tento krok je nazýván jako „Občane, mluv Turecky“. (v originále *Vatandas, Türkçe Konus*) (Human Rights Watch nedatováno b).

V pořadí třetí Ústava Turecka vešla v platnost 1961, rok po vojenském převratu. Turecko se před převratem potýkalo s různými politickými a sociálními

problémy, na kterých se podstatně podílela tehdejší turecká vláda (Ekinci 2016). Tato ústava se stala jednou z nejzásadnějších, jelikož byla poprvé schválena lidem, v rámci prvního referenda od vzniku Turecké republiky (Emre – Cop 2015). Zároveň byl zaveden parlamentní systém (Çitak 2019). Ústava roku 1961 také zmiňovala Kurdy ve člancích týkající se lidských práv a práv menšin. Ku příkladu se jednalo o pro Kurdy pozitivní změny v okruzích pracovního práva nebo v oblastech výuky na univerzitách (Barkey – Kadioglu 2011). Stále však Turecko nezohledňovalo jiné etnikum než to turecké, tudíž i nadále byli Kurdové bráni jako Turci nebo „horší Turci“. (Human Rights Watch nedatováno b). Dokonce bylo po nástupu junty v roce 1971 zakázáno pojmenovávat novorozené děti jinými, než tureckými jmény (Kolçak 2016: 31). Zmíněnou ústavou se Turecko pokoušelo o demokracii, avšak toto období se značí častým střídáním vlád a celkovou nestabilitu politického systému (Kreiser – Neumann 2010: 206-207).

Čtvrtá a prozatím poslední Ústava, která platí dodnes vzešla v platnost roku 1982, dva roky po dalším vojenském převratu. Jedním z požadavků junty byla úprava Ústavy, která by umožnila vzniku silnějších vlád. Ústava byla opět schválena referendem, ale oproti předešlému dokumentu se na sepisování více podílela armáda (Çitak 2019). Unikátností této Ústavy je to, že ustanovuje turečtinu, jako jediný jazyk Turecka. Většina států světa neustanovuje žádný jazyk jako jediný, pouze, ku příkladu udají jeden úřední jazyk, avšak nevymáhají a respektují jiné jazyky dle etnik obývajících území (Varol 2018: 778-779). Po této Ústavě se vztah Kurdů a Turků jen zhoršoval. Napříč kurdského obyvatelstva vzrůstal odpor k Turkům a zapříčinil vzniku PKK.

1.3 Zrod PKK

Strana kurdských pracujících (dále jen PKK) byla založena v roce 1984 Abdullahem Öcalanem, často přezdívaným jako *Apo* (kurdský strýček) (Republika Türkiye MFA nedatováno a; The Kurdish Project nedatováno a). Strana byla založena radikální studentskou skupinou složenou z Kurdů v čele s Öcalanem (The Kurdish Project nedatováno b) PKK je militantní separatistickou skupinou, která byla zformována v tureckých částech Kurdistánu, postupně se ale dostala i

do Iráku, Sýrie a Íránu (Counter Terrorism Guide 2022). Jejich počáteční ideologie se skládala z marxicko-lenninských myšlenek. Z počátku bojovala za úplnou nezávislost Kurdistánu, avšak postupem času se jejich cílem stalo prosazování lidských práv Kurdů ve státech, které obývají (Butler 2023). Všemu předcházely roky utlačování a odpírání práv kurdské menšiny (Kutschera 1994). Můžeme říci, že když byla PKK zformována, nebylo příliš složité, aby získala bojovníky a podporovatele ze strany Kurdů. Kurdský nacionalismus se totiž formoval od dob druhé Ústavy roku 1924, kdy jim bylo odepřena jejich vlastní etnicita (Yegen 2009: 599). PKK je globálně, až na výjimky, považována za teroristickou organizaci. Mezi aktéry, které PKK odsuzují za její činnost, patří Spojené státy americké, Kanada, Austrálie, Česká republika a Evropská unie (Republika Türkiye MFA nedatováno a). Mezi trestnými praktikami, které PKK využívá k dosažení svých cílů jsou únosy, teroristické útoky, nebo partyzánské války (Counter Terrorism Guide 2022).

Dle neziskové organizace CSIS (Center for Strategic and International Studies) můžeme vztah Turecka a PKK rozdělit do čtyř fází. První fází jsou roky 1984-1999, kdy proběhlo první povstání (Palmera – Holtze 2023). V této době, zejména v 80. letech PKK prováděla násilnosti proti turecké vládě, naopak Turecko vedlo silnou ofenzívu proti Kurdům, bez ohledu, zdali patřili k PKK. Razie Turků proti Kurdům byly na denním pořádku (Varol 2018: 784) mnoho Kurdských rodin bylo dokonce z podezření napomáhání PKK vyhoštěno z vlastních domovů. Někteří Kurdové byly zatčeni a souzeni v rámci tzv. rychlého soudu, kdy jim byly uděleny mnohem větší tresty, než obyčejným Turkům (Varol 2018: 785). Öcalan v polovině 80. let uprchnul do Sýrie, odkud PKK i nadále řídil. V Sýrii byl přijat bez jakýchkoliv problémů, dokonce byl považován za jakousi „páku“, kterou Sýrie měla na Turecko. Sýrie v té době měla obavy, že by Turecko začalo podporovat Muslimské bratrstvo (MB), což by mělo negativní vývoj pro Sýrii (Hamidi 2023). Turecku se však tato syrská „přívětivost“ k Öcalanovi nelíbila, proto v roce 1998 pohrozila, že pokud ho nevyhostí vyhlásí Sýrii válku (Gunter 2008: 7). Sýrie vyhověla a Öcalan byl ještě téhož roku vyhoštěn (Dri 2020). Rok poté byl Öcalan zatčen v Nairobi a odsouzen k trestu smrti, který byl poté změněn na doživotí

(Palmera – Holtze 2023 - International Centre on Human Rights and Drug Policy 2005). Dodnes je vězněn na tureckém ostrově Imrali (Dri 2020).

Druhou fází jsou tajné rozhovory mezi Tureckem a Öcalanem v letech 1999-2013 (Palmera– Holtze 2023). Téměř okamžitě po Öcalanově zatčení začaly obrovské nepokoje Kurdů, které si přinesli stovky obětí. Situace byla natolik vážná, že sám Öcalan musel z vězení uklidňovat situaci a přikázal PKK aby se okamžitě stáhla (Rewards for Justice nedatováno). Poté přišly na řadu zmiňované tajné rozhovory s tureckými zástupci ohledně nastolení míru (Palmera– Holtze 2023).

Třetí fází je samotný mírový proces od roku 2013 až 2015. Bohužel se jednalo o neúspěch, jelikož mezi sebou jednaly dvě strany (Kurdové a Turci), které byly neschopny se dohodnout (Yildiz 2020). Během konverzací se totiž řešilo jen jedno, kdo za co nese vinu. Oba aktéři se navzájem jen obviňovali, což vedlo k dalšímu výboji (Dettmer 2015).

Poslední fází je dle CSIS regionální konflikt od 2015 do současnosti. Po úplném zhroucení mírového procesu se PKK a Turecko pustilo opět do bojů mezi sebou. Kurdové dokonce hovoří o válce proti Turecku (Lidovky.cz 2015). Turecko vše ospravedlňuje tím, že bojují proti terorismu (BBC 2017).

Je důležité si uvědomit, že situace je čím dál vážnější. V této kapitole nebyl zmiňován počet obětí, avšak od vzniku první Turecké republiky hovoříme o statisících ba dokonce i o milionech obětech (Rubin 2023), jak ze strany Kurdů, tak ze strany Turků. Turecko, které i nadále vede válku proti PKK si neuvědomuje, že ne všichni Kurdové jsou součástí nebo stojí na straně PKK. Nevinným Kurdům jsou většinou bezdůvodně odepírána práva. Na druhou stranu PKK volí opravdu radikální způsoby prosazování si svých cílů, tomuto tématu se podrobněji budu věnovat později v textu.

2 Formování turecké zahraniční politiky

2.1 Strana spravedlnosti a rozvoje (AKP) – počátky, volby

Počátky politické strany se datují k roku 2001, kdy bývalý istanbulský starosta Recep Tayyip Erdoğan založil *Adalet ve Kalkınma Partisi* (Strana spravedlnosti a rozvoje). AKP vznikla z pozůstatků islamistických stran, které byly v průběhu let v Turecku zakázány (Yakis 2020). Jednalo se o politickou stranu, která se svými idejemi a plány odlišovala od tradičních tureckých politických stran. Zároveň AKP představovala výzvu v propojení nové demokratické strany s kořeny v politickém islámu (Yavuz 2012). Díky své odlišnosti strana získala oblibu zejména u lidí, kteří požadovali změnu a demokracii. Turecko se totiž roku 2001 potýkalo s ekonomickou krizí, kterou tehdejší vláda nezvládla, jak by měla. Tento moment je proto nazýván jako „posledním momentem krize hegemonie“ (Akça 2018). Mezi lidmi, kteří volili AKP byli také Kurdové, nejednalo se ale o nějaký velký počet. Ti věřili, že jim jejich vítězství napomůže k lepšímu postavení jejich menšiny, jelikož již v jejich předvolebních projevech se AKP nepřímo vyjadřovala ke zlepšení jejich kurdské situace (Polat 2008).

Když tedy v roce 2002 proběhly volby do Velkého národního shromáždění, tureckého parlamentu, obyvatelé Turecka se vyjádřili jasně pro změnu a díky tomu AKP získala většinu křesel v parlamentu. Proto, aby se politická strana v Turecku dostala do parlamentu, musí překonat celostátní volební hranici 10 % (Carkoglu 2002). AKP získala 34,28 %, což jim přineslo 363 křesel z celkového počtu 550 (ElectionGuide 2002). Hranici 10 % splnila dále jen jedna strana, a to tradiční *Cumhuriyet Halk Partisi* (Republikánská lidová strana), která byla založena samotným „otcem Turecka“ Atatürkem (Akça 2018). CHP s celkem 19,40 % získala 178 křesel. Zbylých šest křesel získali nezávislí (ElectionGuide 2002). To, že si AKP dokázala zajistit tolik křesel, bylo zásadní. Pokud by totiž chtěla strana provést změnu ústavy bez vyhlášení referenda, stačilo by jim 360 hlasů poslanců, což by s jejich 363 křesly mohli být jen zástupci z AKP (The Guardian 2002). Erdoğan se stal premiérem necelý rok poté, jelikož kvůli soudnímu rozhodnutí

nemohl kandidovat jako poslanec v parlamentních volbách roku 2002. Poté co byl zákaz zrušen začalo jeho dlouhé působení v politické sféře (Frantz 2002).

Vítězství AKP znamenalo ohrožení armády, která od vzniku moderního Turecka měla podstatnou roli ve vládnutí Turecka. Zejména protože fungovala jako ochránce polického systému, který nedokázal sám zvládat krizové situace. Od 80. let mohla dokonce armáda radit vládě v tématech týkající se ku příkladu zahraniční politiky (Gilles – Gourisse 2015). AKP proto, aby posílila svůj vliv a dodržela svůj slib demokratizace, musela začít politický boj proti postavení armády. Strana spravedlnosti a rozvoje se také vyhrazovala proti „kemalistické byrokratické moci“ (Akça 2018: 60), kde armáda měla výsadní postavení ve věcech týkajících se vnitřní a zahraniční politiky (Akça 2018). AKP se proto v čele s Erdoğanem dlouho pokoušela o plnou kontrolu nad armádou. To se jim povedlo v roce 2016, kdy se po neúspěšném vojenském převratu role armády v politice výrazně snížila. Dokonce se uvádí, že od roku 2016 hovoříme o *osobní armádě* nynějšího prezidenta Erdoğana (Satana 2022).

2.2 Transformace zahraniční politiky Turecka

Co se týče zahraniční politiky, AKP prováděla různé reformy, které vedly k její transformaci. Jedním z hlavních reformátorů byl diplomat a politolog Ahmet Davutoğlu, který se po Erdoğanově jmenování premiérem stal jeho hlavním poradcem (Republika Türkiye MFA nedatováno b). Davutoğlu věřil, že pokud bude fungovat vnitřní politika, zejména v oblasti ekonomiky, bude to mít pozitivní dopad na zahraniční politiku. Z Davutoğlovovy perspektivy by se tímto modelem mohly inspirovat okolní státy, což by mohlo zapříčinit změnu pohledu na region z tehdejšího negativního na pozitivní (Aras 2009). Chtěl také změnit postavení Turecka jakožto prostředníka mezi Západem a Islámem, ve smyslu zrušení tohoto tureckého postu. Důvodem byly nejen turecké ambice stát se regionální mocností, ale i pozvednutí celého regionu Blízký východ. Aby bylo této skutečnosti docíleno, muselo Turecko přestat být globálně vnímáno jakožto prostředník. Věřil, že pokud se Turecko nebude orientovat pouze na obchod v rámci jednoho regionu, povede to nejen k prosperitě Turecka, ale k prosperitě okolních států (CIDOB 2011).

Davutoğlu díky důvěře tehdejšího premiéra Erdoğan a prezidenta Güla mohl své plány realizovat, čímž postavil základy silné zahraniční politiky Turecka. V roce 2009 se Davutoğlu stává ministrem zahraničních věcí (Aras 2009).

Je důležité zmínit, že zpočátku volebního období AKP nebyla turecká zahraniční politika primárně orientována na Blízký východ, nýbrž na Evropskou unii, kdy se Turecko aktivně zapojovalo do rozhovorů, které měly později znamenat jejich vstup do EU. Zejména tehdejší premiér Erdoğan si dokázal získat oblibu od evropských lídrů za jeho píli během těchto jednáních. V roce 2005 proto započal samotný přístupový proces Turecka do EU. Avšak poté se na povrch dostávaly problémy, které vstup Turecka znemožňovaly. Hovoříme nejen o kurdské situaci, ale také o problematice na Kypru (Robins 2007). Tyto dvě situace, zejména turecká přítomnost na Kypru poté pozastavila přístupové procesy Turecka do EU. Turecko si již nějakou dobu nárokovalo severní část Kypru. Došlo tak k několika konfliktům mezi tureckými a kyperskými politickými zástupci. Po tlaku vnějších mocností se dojednala dohoda o rozdělení Kypru na dvě části – tureckou a kyperskou, kterou strany dodržují dodnes (Görener – Ucal 2011).

Po roce 2005 dochází ke změně zájmové sféry, kdy se Turecko začalo orientovat spíše na posílení vztahů v rámci regionu Blízký východ. Vztahy s Íránem, Sýrií a Irákem se postupně prohlubovaly partnerstvím v určitých oblastech ku příkladu ve sférách obchodu a energetiky (Larrabee – Nader 2013: 5-14). Vztahy Turecka a tří zmiňovaných států se komplikují v moment, kdy se řeší kurdská otázka. Jedná se o opravdu turbulentní vztah, jelikož v jeden moment spolu státy v této otázce spolupracují a v další moment se obviňují z mírného postoje. Zejména je to právě Turecko, které je nespokojeno s jednáním ostatních států. Vzniklo hned několik incidentů týkajících se Kurdů, které narušily vztahy států navzájem (Aras – Polat 2008). Vztahům Turecka a ostatních států v rámci kurdské problematiky se budu samostatně věnovat v následujících kapitolách.

2.3 Role Erdoğan a v turecké zahraniční politice

Od roku 2002 až do 2014 působil Erdoğan na postu premiéra Turecka. Jeho role v politických procesech byla již v té době znatelná. Dokonce se uvádí, že jen

málo premiérů mělo takovou kontrolu nad děním ve vnitřní a vnější politice státu (Görener – Ucal 2011). Co se týče jeho role v zahraniční politice, zejména tedy do doby, než se stal prezidentem Turecka, byl Erdoğan známý svými kontroverzními výroky a činy. Ku příkladu v lednu 2009 odešel pobouřený z konference *World Economic Forum* (Světové ekonomické fórum), která se konala ve Švýcarsku poté, co mu moderátor odmítl poskytnout slovo během jedné z konverzací. Takových incidentů bylo hned několik, proto je mnohými označován za emotivní a sobeckou osobu (Kesgin 2020).

V době Arabského jara roku 2011 vypluly na povrch problémy, které narušily turecké vztahy s okolními státy, primárně se Sýrií. V Sýrii totiž započala dlouhá občanská válka, která zavinila nejen obrovskou migraci do Turecka, ale také ozbrojené střety v jejich společném pohraničí. Dalším velkým problémem bylo posilování exitujících kurdských skupin, zejména Strany kurdských pracujících (PKK), kterou Turecko dodnes považuje za teroristickou organizaci. V návaznosti na to se zhoršovala také vnitřní politická situace Turecka (Haugom 2019). To vedlo Erdoğana a jeho vládu k razantním změnám, jak na půdě domácí, tak zahraniční politiky. Zejména došlo ke změně zahraniční politiky, která do té doby byla založena na strategických plánech jeho tehdejšího hlavního poradce Ahmeta Davutoğlua. Jehož plány zahrnovaly využití měkké síly jako diplomacie, kulturních výměn, a zároveň prosazování se za mír se sousedními státy. Z mírnější zahraniční politiky založené na zmiňovaných měkkých silách se přešlo na razantnější jednání s využitím vojenských sil (Aras 2009).

Změny v turecké zahraniční politice lze vidět zejména od roku 2014, kdy se Erdoğan stává prezidentem. Z umírněnějšího přístupu zahraniční politiky se přešlo na čistě asertivní postoj. Tuto změnu pocíťovaly zejména sousedské státy. Ku příkladu Turecko provádělo rozsáhlé vojenské operace v Sýrii a Iráku na podzim 2016, ke kterým se vrátím konkrétněji v následujících kapitolách. Celkově se turecká zahraniční politika realizovala spíše skrze vojenskou sílu. Spolupráce stavělo Turecko na dohodách, které pro ně byly vzhledem k situaci výhodné. Jedním z příkladů je pragmatická dohoda s EU ohledně velkého přílivu migrantů

do států. Turecko přislíbilo, že posílí kontroly jejich hranic, a na oplátku jim Evropská unie zajistí dvě věci. První z nich byla, že budou občané Turecka smět volně cestovat po státech EU, bez nutnosti víz. Druhou věcí bylo znovuoobnovení přístupových procesů, které byly v důsledku kyperské situace pozastaveny (Haugom 2019).

Co se týče Kurdů a kurdské otázky, Erdoğan a jeho politická strana AKP měnila jejich formu vypořádávání se s tímto etnikem, zejména v domácí politice. Ta se však proměňovala také v turecké zahraniční politice vůči státům Blízkého východu, které kurdské etnikum také obývá. Erdoğan si uvědomoval, že již nadále nelze proti etniku bojovat skrze vojenské prostředky, jak tomu bylo doposud. Proto zvolil strategii dialogů s kurdskými zástupci (Christofis 2019).

Zahraněční politika Turecka si prošla několika transformacemi, které byly pro její budoucnost zásadní. Tím, že se jedná o velmi komplexní téma, rozhodla jsem se v této kapitole vyzdvihnout jen několik, dle mého, zásadních aktérů a situací, na kterých jsem představila proměny a nastínila chod turecké zahraniční politiky. Proto se v kapitole dočteme o prvních volbách, roli Erdoğana a Davutoğlua, a o změně zájmových sfér. Jelikož se má práce orientuje na tureckou zahraniční politiku vůči vícero státům, budu v následujících kapitolách zmiňovat další transformace a aspekty, které hrají důležitou roli v konkrétních událostech turecké zahraniční politiky s ohledem na kurdský faktor.

3 Turecká zahraniční politika vůči Sýrii

3.1 Kurdové v Sýrii

Kurdů žijících v Sýrii je okolo 2,5 milionu, přesný počet se nedá zjistit. Nejen kvůli jejich asimilování se do syrské společnosti, ale také kvůli tomu, že státy, které Kurdové obývají, úmyslně tají jejich přesný počet, kvůli obavám z posilování jejich nacionalistických myšlenek (Fragiskato 2007). Obývají zejména severní části Sýrie, tedy oblasti v blízkosti hranic s Tureckem² (Minority Rights Group 2018). Sýrie odepírala Kurdům po dlouhá desetiletí jejich základní práva. Ku příkladu jim bylo zakázáno vlastnit majetky, pracovat v politické sféře, využívat kurdská křestní jména a mnoho dalších. Aby syrská vláda zabránila kurdskému silení a vysoké koncentraci v jednom regionu, nařídila přesuny Kurdů mnohdy až stovek kilometrů po syrském státě (Ziadeh 2009). Nebrali je jako občany, nýbrž byli označováni buď jako *ajanib* (cizinec) nebo jako *maktoumeen* (skrytý). Za *ajaniba* byl označen každý Kurd, který se hlásil ke svému etniku. *Maktoumeen* byl každý, kdo se hlasně vyhrzoval proti vládním nařízením. Tato označení nesli pouze syrští Kurdové, ke Kurdům z ostatních států Blízkého východu byla Sýrie poměrně vstřícná. Dokonce jim přibližně do roku 2002 poskytovala útočiště na svém území za podmínky, že nebudou spolupracovat s místními Kurdy. Sýrie v tom viděla hned dvě výhody. Tou první bylo, že nesyrští Kurdové budou jakýmsi prostředkem, který budou využívat proti regionálním nepřátelům, zejména proti Turecku a Iráku. Druhou výhodou bylo potlačení místních (syrských) Kurdů (Gunter 2014: 1-4). Útočiště v Sýrii využívali zejména zástupci kurdské strany PKK, která má kořeny v Turecku, kde je považována za teroristickou organizaci. Tito Kurdové se výměnou za bezproblémový azyl postarali o potenciální nepokoje syrských Kurdů. Sýrie byla za jejich mírný přístup vůči nesyrským Kurdům kritizována zejména Tureckem. Proto byl vztah Turecka a Sýrie kvůli této skutečnosti komplikovaný (Gunter 2014: 21-22). Vše se mění po teroristických útocích 11. září 2001 a následné válce proti terorismu, kterou iniciovaly Spojené státy americké. Můžeme říci, že státy Blízkého východu po

² viz příloha č. 2

roce 2001 přehodnocují nejen jejich bezpečnostní situaci, nýbrž mění jejich zahraniční politiku. Z Turecka a Sýrie se roku 2004 proto stávají oficiální partneři v rámci společných bezpečnostních opatření (Islam 2010). Tato dohoda sice přímo nezahrnuje kurdské etnikum, ale jedná se o podstatně důležitý dokument, který udává nový směr turecko-syrským vztahům (EDIT nedatováno).

O syrských Kurdech se po mnoho let nehovořilo až do přibližně roku 2004, tedy do momentu vzniku zmiňovaného partnerství Turecka a Sýrie. Do této doby jsme spíše slyšeli o Kurdech v Turecku, Iráku a Íránu. Uvádí se, že důvodem, proč se o syrských Kurdech tolik nehovořilo, byla již zmiňovaná přítomnost jiných Kurdů, zejména členů PKK (Gunter 2014: 21-22).

Rok po smrti tehdejšího prezidenta Háfize al-Asada roku 2000 nastává v Sýrii krátké období relativního míru, které se nazývá jako *Damašské jaro*. Tehdejší syrská vláda se pokoušela po letech útlaků a problémů o demokratičtější režim. V damašské deklaraci se dokonce řešily situace spojené s Kurdy. Jejich postavení v rámci státu se mělo zlepšit, etnikum mělo být dokonce plně rovno Syřanům, zároveň jim mělo být přiznáno syrské občanství bez žádných útlaků či omezení, k tomu ale nikdy nedošlo (Ziadeh 2009). V tomto období vzniká, nebo se reformuje hned několik kurdských politických stran, které byly do této doby zakázány. Syrská vláda v čele s prezidentem Bašárem al-Asadem, synem dřívějšího prezidenta Háfize al-Asada, tyto strany do jisté míry povoluje a dokonce s některými i jedná. Zejména komunikovali s představiteli Kurdské demokratické aliance (KDA), která sdružovala celkem šest kurdských politických stran. Několik setkání sice proběhlo, avšak situace Kurdů se nikdy nezlepšila a i nadále čelily tlakům a restrikcím (Gambill 2004). Damašská deklarace se nikdy plně neprosadila a žádné body týkající se kurdské menšiny nebyly naplněny. V průběhu dalších let se syrští Kurdové čím dál častěji bouří. Proběhlo hned několik demonstrací a hromadných zatýkání kurdských občanů. V roce 2004 dokonce syrská vláda preventivně umístila do oblastí obývaných Kurdy vojenské jednotky. Důvodem byly častější útoky nejen proti vládě, nýbrž také mezi Kurdy samotnými. Kurdové reagují defenzivně a začínají boje mezi nimi a syrskými jednotkami

(Ziadeh 2009). Přítomnost syrských vojenských jednotek v kurdských oblastech Sýrie trvala až do roku 2012, k tomu ale konkrétněji později. Můžeme říci, že od tohoto momentu se ve světě hovoří nejen o Kurdech tureckých, iránských a iráckých, nýbrž také o těch syrských.

Když roku 2011 v návaznosti na Arabské jaro započala v Sýrii dlouhá občanská válka, Kurdové se ocitají v komplikované situaci. Syrští Kurdové se totiž nikdy nestavěli přímo proti vládě ve smyslu, že se ji nikdy sami nepokoušeli svrhnout, a zároveň se jen v málo případech hlásili k opozici. Tento model můžeme vidět také u ostatních Kurdů obývajících Blízký východ. Většinou se Kurdové přiklání buď ke třetí straně, nebo k nikomu (Gunter 2014: 35-42). Arabské jaro ovlivnilo také tureckou zahraniční politiku, ke konkrétním situacím však podrobněji později.

3.2 Kurdské uskupení PYD-YPG

V Sýrii existuje hned několik kurdských politických stran, avšak jedna z nich vystupuje nejvíce, a to PYD-YPG (*The Partiya Yekîtiya Demokrat-Yekîneyên Parastina Gel*). Jedná se o jedno uskupení, v rámci kterého je PYD tou politickou složkou a YPG je její jakousi armádou. Prvně vzniklo PYD v roce 2003, YPG bylo zformováno až roku 2011 (Caves 2012). PYD-YPG je jakousi „sesterskou“ organizací turecké PKK. Jelikož v dobách, kdy Sýrie poskytovala tureckým Kurdům útočiště, zástupci PKK v čele s Öcalanem tajně verbovali syrské Kurdy k jejich následování, což se jim do jisté míry dařilo. PKK jejich syrským následovníkům předávala mnoho znalostí od politických po ty vojenské. Na konci 90. let je Öcalan spolu s PKK po nátlaku Turecka vyhoštěn. Vazby mezi tureckými Kurdy z PKK a syrskými Kurdy však nemizí a roku 2003 vzniká PYD, která následuje Öcalanovi vize. Mezi tyto vize patří mimo jiné vznik nezávislého státu Kurdistan, který by spojil všechny oblasti obývané Kurdy na Blízkém východě (Gunter 2014: 5-10).

Vnější mocnosti, včetně Turecka, neměly zpočátku obavy z nově vzniklé PYD, jelikož se domnívaly, že se jedná pouze o další kurdskou stranu v Sýrii. Takových stran totiž existovalo už několik a ve většině mezi nimi panovalo

nepřátelství, které do jisté míry znemožňovalo jejich sílení. Z počátku také netušily, jak velký vliv na nově vzniklou PYD mělo PKK. Ukázalo se, že právě vliv PKK hrál klíčovou roli v posílení této konkrétní kurdské politické strany. Mezi PYD a PKK i po jejich vyhoštění fungovalo partnerství. Nejen, že jim poskytovaly zbraně a zkušené bojovníky, ale fungoval zde systém výcviků ve smyslu, že někteří zástupci PYD jeli na „výcvikový tábor“ k jednotkám v ostatních státech, kde se PKK vyskytovalo. Například takový výcvik využila jedna z ústředních postav PYD Salih Muslim Muhammad, který na nějaký čas vycestoval do Iráku, kde se učil taktice od bojovníků PKK zde působících. Muhammad se v roce 2011 navrátil do Sýrie, kde následně pomohl v bojích PYD proti syrské vládě (Gunter 2019: 282-284).

Co se týče YPG, ta vznikla, jak již bylo zmíněno, v roce 2011, když v Sýrii probíhala občanská válka. Zatímco PYD se pokouší prosadit se na politické půdě Sýrie, YPG je složkou, která bojuje na frontách. Díky jejich skvělým taktikám a rychlému rozhodujícímu procesu PYD je YPG silným nevládním aktérem, který bojuje jak na půdě Sýrie, tak mimo ni. PYD-YPG a jejich síla se promítá v bojích proti Islámskému státu, o tom však budu hovořit později (Caves 2012).

3.3 Turecká zahraniční politika vůči Sýrii s ohledem na otázku Kurdů

Turecká zahraniční politika vůči Sýrii od dob nástupu AKP k moci roku 2002 zažívala celkem pozitivní změnu. Od spíše izolovaného Turecka probíhá, již v textu zmiňovaná transformace a zavedení tzv. nulového problému se sousedy, v rámci kterého se turecká zahraniční politika snaží o navázání pozitivních vztahů s okolními státy (Hameed – Mostafa 2018: 57-68). Co se týče vztahů Turecka a Sýrie, byla již na počátcích 21. století viditelná snaha o navázání určitého partnerství, oba státy však byly skeptičtí vzhledem k jejich historii. Jedním z nepřilíš pozitivních incidentů byla situace, kdy Turecko pohrozilo Sýrii, že pokud nevyhostí PKK a jejich vůdce Öcalana z jejich území, tak to pro ně bude mít špatné následky. Poté, co po svém otci převzal prezidentský post Bašár al-Assad, se změnila zahraniční politika Sýrie. Asad se oproti svému otci, který byl

spíše pro izolaci Sýrie, ve smyslu, že během jeho vlády nedocházelo k uzavírání nějakých zásadních dohod, zajímá o navázání ekonomických vztahů s Tureckem a okolím (Demirtas–Bagdonas 2014: 139-155). Mezi Tureckem a Sýrií nevznikají pouze ekonomické dohody, nýbrž také bezpečnostní. Sýrie změnila její přístup vůči tureckým Kurdům a již nadále odmítá jim poskytovat jakékoliv útočiště. Po tomto kroku se turecko-syrské vztahy lepší a vznikají příležitosti k navázání dalších dohod týkajících se ku příkladu volného obchodu (Wei 2019: 462-477). Důležitým momentem pro vztahy Sýrie a Turecka je invaze USA do Iráku v roce 2003, jelikož se státy Blízkého východu dostávají do složité bezpečnostní situace. Přítomnost vojsk USA totiž komplikovala také syrské bezpečnostní prostředí, proto byla určitá forma partnerství s Tureckem, jakožto silným státem v regionu, vítána. Turecko bylo oproti Sýrii vyspělejším státem, jak v ekonomice, tak v politice. Zejména v rámci jejich ekonomických dohod došlo k mírnému zlepšení, znatelnému zlepšení syrské ekonomiky. Sýrie ale neuzavírala ekonomická partnerství jen s Tureckem, nýbrž také s EU či USA (Wei 2019: 462-477).

Co se týče kurdské otázky, tak ta se v Sýrii stává tématem v syrsko-tureckých vztazích taktéž po roce 2003, tedy po invazi USA do Iráku. Iráckým Kurdům se totiž daří rok po invazi získat autonomii na části území v Iráku. To vede ostatní státy, zejména Turecko, k obavám že se budou i další Kurdové v regionu dožadovat stejnému. Sýrie sdílela tyto obavy, proto spolu s Tureckem přibližně v letech 2003-2010 podnikaly společné vojenské operace proti Kurdům obývajícím pohraniční obou států (Hameed – Mostafa 2018: 57-68). Vztah Sýrie a Turecka byl zejména v počátcích ideální. Turecko dokonce Sýrií považuje za jeho bratra/sestru. Sýrie naopak o Turecku hovoří jako o jejich nejlepším příteli (Sever 2020: 143-164). Vše se ale mění v roce 2011, kdy Sýrii, spolu s dalšími státy Blízkého východu, zasáhli události spojené s Arabským jarem.

Turecko se zpočátku domnívalo, že se ho Arabské jaro nijak přímo nedotkne, a také se ho přímo nedotklo. Avšak zejména na jejich zahraniční politice se státy, kterých se Arabské jaro týkalo, můžeme vidět jeho nepřímé následky. Již během prvních protestů v Sýrii na jaře 2011 Turecko poskytuje azyl syrské opozici

spolu se Svobodnou syrskou armádou, čímž dává jasně najevo, že nesouhlasí s v tento moment reformovaným režimem Asada. Sýrie v čele s Asadem to bere jako útok a dochází k ochladnutí vztahů. Napětí mezi státy sílí, nejen že do Turecka proudí mnoho migrantů ze Sýrie, ale také se na území v tureckém pohraničí nejednou našel zbloudilý granát. Konkrétním případem byl říjen 2012, kdy takový granát v turecké pohraničním městě Akçakale usmrtil celkem 7 tureckých občanů. Turecko reagovalo dělostřeleckou palbou vůči syrským jednotkám v okolí této oblasti. Erdoğan v jeho prohlášení sděluje, že i když by Turecko nebylo rádo, tak je připraveno na válku se Sýrií (Zalewski 2013: 187-194).

Momentem, kdy Turecko bylo opravdu připraveno intervenovat do Sýrie bylo, když se syrské jednotky stáhly z oblastí obývaných Kurdy. Erdoğan ve svém projevu sdělil, že v tento moment má Turecko plný nárok na intervenci (Demirtas-Bagdonas 2014: 139-155). Je důležité říci, že Erdoğan byl více znepokojen ze stažení vojsk z Kurdy obývaných oblastí, než z jakýchkoliv jiných událostí, které se v rámci syrské občanské války udály. V Turecku totiž panovaly obavy z toho, že pokud by PYD-YPG dokázala plně ovládnout severovýchodní části Sýrie, mohlo by to mít opravdu negativní dopad na Turecko, jelikož by se posílily nacionalistické myšlenky tureckých Kurdů (Zalewski 2013: 188-190). Jak bylo dříve v textu zmíněno Turecko zpočátku nepovažovalo PYD a později vzniklou „suborganizaci“ YPG za hrozbu. Postupem času, ale došlo ke změně tureckého postoje. Turecko začalo hlasně skrze média sděluje jejich obavy. PYD-YPG se naopak snažilo Turecko uklidnit tím, že oni nikdy nebyli proti Turecku, jen se snaží ochránit svůj lid a svá etnická práva. Dále také Erdoğanovi slibovali, že si své hranice ohlírají a že přes jejich kurdskou část Sýrie nikdo do Turecka neprojde. Dodali také, že nemají nic společného s PKK a že jejich cílem není rozdělení Sýrie, nýbrž se dožadují pouze jejich základních práv. Turecko i přes tento výrok PYD-YPG nedůvěřovalo (Zalewski 2013: 187-194).

Turecká nedůvěra vůči syrským Kurdům se ukázala také v bojích proti ISIS. Poté, co se roku 2014 podařilo teroristické organizaci dobýt Mosul, druhé největší město v Iráku, bylo USA jasné, že se situace musí řešit (Gürçay nedatováno). Byl

zde však jeden zásadní problém, USA a zejména její občané byly po válkách v Afghánistánu a Iráku proti jejich plnému zapojení do bojů na Blízkém východě. USA se proto pokoušely bojovat alespoň nepřímou a to tak, že začaly zbrojit syrskou opozici, to se však ukázalo jako neúčinné, jelikož ta nebyla tak silná a zorganizovaná. Po tomto neúspěchu se USA rozhodla, že začne podporovat YPG. Jednalo se pouze o spolupráci s YPG, nikoliv s jejich politickým křídlem PYD. USA s YPG neměla žádné zkušenosti, nejen, že se jednalo o celkem nově vzniklou skupinu, ale také se jedná o jakousi odnož PKK, které USA považují za teroristickou organizaci. Ale ukázalo se, že YPG byla tou nejúčinnější zbraní proti ISIS (Gürçay nedatováno). Turecko s tímto rozhodnutím nebylo zpočátku spokojeno, avšak tím, jak ISIS stále sílilo a zabíralo si čím dál větší území v okolí Turecka, tak došlo ke změně názoru a přidalo se ke koalici vytvořené USA, (Sever 2020: 154-155), do které patřila i skupina YPG. Turecko bylo i nadále skeptické z přítomnosti YPG, kurdské militantní skupiny, proto bylo jejich zapojení do války proti ISIS spíše limitované. Zejména v bojích, ve kterých bylo přítomno YPG. Turecko v tomto období také sláblo na postu regionální mocnosti. Mohly za to ku příkladu neshody s Íránem a Ruskem ohledně pádu Asada. Turecko se totiž velmi prosazovalo pro změnu prezidenta v Sýrii. Asad byl pro Turecko přítěží, jak v jejich zájmech, jakožto regionální mocnosti, tak v jejich zájmech ohledně situace kurdské menšiny. Turecko mělo ale také neshody s USA ohledně jejich společných strategií, zejména ohledně spolupráce s YPG, přes kterou se Turecko nedokázalo přenést. Největší roli v oslabování ale můžeme brát obrovskou vlnu migrace do Turecka, která způsobovala velké vnitropolitické problémy (Sever 2020: 143-164).

Přibližně 2014-2015 vliv PYD-YPG v kurdských oblastech v Sýrii opět posílil, a to do takové míry, že v roce 2015 představili plán týkající se autonomní kurdské zóny složené z několika oblastí na severovýchodě Sýrie. Turecko se tohoto kroku obávalo, protože co kdyby se turečtí Kurdové chtěli inspirovat. (Sever 2020: 156-158). Situace Kurdů v Turecku nebyla ideální, dokonce od roku 2013 docházelo k plnému vojenskému konfliktu mezi tureckou vládou a PKK. Turecko se roku 2015 proto z bezpečnostního hlediska rozhodlo k postavení zdi

podél jejich hranic s kurdskými oblastmi v Sýrii. Posílala také kontroly a počty vojáků na hranicích. Tento krok byl světovými mocnostmi brán pouze jako bezpečnostní opatření (Sever 2020: 156-157). Turecko ale rok poté vyslalo do severní Sýrie vojenské jednotky, které měly napomoci v bojích proti ISIS. Turci však jejich vojenskou přítomnost využili také k potlačení rozšiřování PYD-YPG. Vnější mocnosti respektovaly tuto intervenci, ale pouze v obraně proti ISIS. To, že Turecko využilo situace a potlačilo syrské Kurdy, dle nich nebylo v pořádku, avšak rozhodli se to raději neřešit, nechtěli totiž se zapojit do záležitostí, které zahrnovalo Kurdy (Sever 2020: 143-164).

4 Turecká zahraniční politika vůči Iráku

4.1 Kurdové v Iráku

Kurdové v Iráku tvořili, oproti ostatním státům Kurdy obývajících, největší část populace. Opět nelze dohledat jejich přesný počet, kvůli již zmiňovanému popírání států a asimilování do společností. Dnes však hovoříme o přibližně 15-20 % z celkové populace Iráku (Minority Rights Group 2014). Jejich počet byl dříve mnohem větší, dokonce tak velký, že se irácká vláda od počátků 20. století obávala, že pro ně bude kurdský separatismus devastující (Gunter 2008: 11-12). Když se roku 1979 v Iráku plně etabloval ba'athismus a prezidentem se stal Saddáma Husajn (IWM nedatováno), započaly roky naprostých zvěrstev vůči Kurdům. Mezi hlavní prvky iráckého ba'athismu patřila myšlenka ideálního „etnicky čistého Araba“, to znamenalo naprosté znehodnocování jakéhokoliv jiného etnika než toho čistě iráckého. Tím, že Kurdové byli početně druhé největší etnikum žijící na území Iráku, tak byli překážkou, která zabraňovala Iráku stát se hlavním aktérem arabského světa. Proto se Husajn spolu s jeho ba'athistickou stranou v 80. letech rozhodli zavést taková opatření, která by Kurdy donutila se podřídit jejich vizím a vzdát se své etnicity. Hovoříme o velmi násilných opatřeních, od masových poprav, po deportace do oblastí, které byly pod přímým vedením Husajna samotného. Někteří Kurdové zůstali a bojovali, někteří z nich ale uprchli do okolních států. Uvádí se, že se přes 1,5 milion iráckých Kurdů uprchlo do Turecka a Íránu (Albert 2013: 218-221). V průběhu irácko-iránské války v letech 1980-1988 byly Kurdové Husajnovým režimem obviňováni z pomoci Íránu, to ještě více podnítilo násilnosti vůči kurdskému etniku (Bengio 2017 b: 13-17). Během tohoto období zemřelo několik set tisíc iráckých Kurdů, přesný počet nelze zjistit, kvůli opětovnému utajování údajů o tomto etniku. Během útoků využívaly irácké ozbrojené složky také chemické zbraně. I několik let po částečném uklidnění situace se nacházeli masové hroby kurdského obyvatelstva na území Iráku. Od roku 1980 až do 1988 hovoříme o genocidě proti kurdskému etniku (Human Rights Watch nedatováno a).

Po válce v Perském zálivu v roce 1991 se Kurdové bouří, ale tentokrát má jejich odpor kladný výsledek. Poté co proběhlo několik střetů s iráckými vojenskými složkami se do konfliktu vložili vnější mocnosti, zejména tedy USA, které po kurdské genocidě zřizuje v oblastech na severu Iráku bezpečné území pro Kurdy. Husajn si je vědom, že proti rozhodnutí USA nemá šanci, proto mění taktiku a stahuje se z nově vzniklých kurdských oblastí. Jeho plán byl takový, že naprosto odřízne severní část od centra, což povede k selhání regionu a následnému znovu připojení k centru. To se však nestane, ba naopak se tato část stává ještě více autonomní tím, že zde vznikají prvky samostatného státu, k tomu však později³ (Bengio 2017 a: 33-35).

Když následně po americké invazi do Iráku roku 2003, při které byl svržen Husajnov režim, započala rekonstrukce státu, vypadalo to pro kurdské etnikum nadějně. Zpočátku byli do procesů rekonstrukce, prováděných USA, také zapojeni. Avšak byl zde obrovský problém s tím, že Spojené státy byly naprosto neznalé místnímu prostředí, což vedlo ke zmatkům a chaosu. USA se zpočátku pokoušely začlenit kurdské zástupce do politických složek nového Iráku. Poté, co ale Kurdové viděli, jak chaoticky Irák funguje, tak se rozhodli, že místo toho, aby se snažili o jejich zapojení do irácké společnosti, tak se budou angažovat v jejich oblastech a budou se více prosazovat za nezávislý Kurdistan (Hiltermann 2012).

4.2 Kurdské uskupení KRG

Po zmiňované válce v Perském zálivu na začátku 90. let vzniká v severní části Iráku tzv. Regionální vláda Kurdistanu, která si zde upevňuje své postavení napříč iráckými Kurdy⁴. Postupně se stává hlavním regionálním orgánem zde působícím. Již od počátku nebyla uznávána jak Irákem, tak státy v mezinárodním systému. Změna však přišla roku 2005, kdy je v nové irácké ústavě uznána a stává se kvazistátem, který je nazýván ve zkratce KRG. Kurdové začali jednat s iráckou vládou nejen v otázkách jejich etnických práv, nýbrž kupříkladu uzavírají i různé ekonomické dohody. Můžeme říci, že region KRG velmi těžil z přítomnosti USA,

³ viz příloha č. 3

⁴ viz příloha č. 4

kteřé zde byly od roku 2003. Humanitární pomoc, která směřovala do Iráku se totiž primárně poskytovala do oblastí, které byly dlouhodobě devastované Husajnovou vládou. Jednalo se tedy zejména o oblasti obývané Kurdy. KRG se však potýkala s jedním zásadním problémem, kterým byly společné hranice s Tureckem. Humanitární pomoc do regionu proudila přes Turecko, které mělo pod kontrolou jediný otevřený přechod do KRG. Musela proto vzniknout dohoda mezi Tureckem a KRG, aby tato pomoc mohla bezproblémově do regionu i nadále proudit. Tato dohoda se týkala o tom, že bude KRG pomáhat Turecku vyhledávat rebely z PKK, kteří se na území Iráku, zejména v severním regionu ukrývali. Nejenže byla pro KRG humanitární pomoc zásadní, ale byli si vědomi i toho, že pokud chtějí v budoucnu bezproblémově existovat, musejí si udržet kladné vztahy s Tureckem. Turecko však spolu s ostatními státy nikdy nepřiznaly plnou suverenitu KRG (Natali 2007).

Dalším důležitým bodem pro KRG bylo zlepšení vztahů s iráckou vládou. KRG totiž do jejich regionu nedostávala skoro žádné finanční prostředky, které plynuly z iráckého státního rozpočtu, který byl z většiny tvořen vývozem ropy. Ropa je totiž jednou ze zásadních vyvážených komodit, která tvoří irácký státní rozpočet. Proto s příchodem již zmiňované irácké ústavy v rámci, které KRG získává určitou formu autonomie získává také nárok na 17 % část iráckého státního rozpočtu. Problém ale vzniká roku 2013, když KRG začíná jednat samostatně a bez jakékoliv konzultace s iráckou vládou uzavírá dohodu s Tureckem ohledně ropy, která se těží v regionu KRG. Zde můžeme tedy vidět, že se Turecko nebrání spolupracím s Kurdy obývající jiné státy. Irácká vláda s tímto krokem není vůbec spokojena a pozastavuje nárok regionu na finanční prostředky ze státního rozpočtu. Později se ukazuje, že kroky KRG k určité samostatnosti nebyly správné, jelikož prodej „jejich ropy“ ani zdaleka nedosahuje tolik, kolik získávali z iráckého státního rozpočtu. Irácká vláda se ale jako trest za jednání za jejich zády rozhodla, že už neobnoví nárok KRG na jakékoliv finanční prostředky. Region se kvůli tomu dostal do ekonomické krize. KRG si dokonce půjčilo od Turecka přibližně 1 miliardu dolarů, avšak i přes tento krok se z krize dodnes nevzpamatovalo. Turecko-kurdské vazby jsou pro KRG velmi důležité nejen kvůli

zmiňované půjčce a společným hranicím, nýbrž přes Turecko vede ropovod kurdské ropy, která byla pro region po ukončení nároku zásadním zdrojem financí. Pro irácké Kurdy je také důležité sledovat vztahy Turecka a tureckých Kurdů, protože jestliže Turecko vyhlásí válku všem Kurdům, může to mít pro irácké Kurdy devastující následky (Salih 2016).

V letech 2013-2014 se vztahy mezi iráckou vládou a KRG zlepšují zejména kvůli společnému nepříteli, kterým se stal ISIS. Teroristická organizace začala velmi sílit, což vede KRG a irácké milice ke spolupráci v boji proti ní (Paasche – Gunter 2016: 9-29) Ukazuje se, že jsou Kurdové nejen v Iráku, ale jak bylo v předešlé kapitole také v Sýrii velmi zdatní bojovníci, díky kterým se daří potlačovat ISIS napříč regionu Blízký východ. Dodnes jsou vztahy irácké vlády a KRG napjaté, avšak ani jedna strana se nabrání nějakým formám jednání či spolupracím. To platí také pro ostatní státy mezinárodního systému, ty sice neuznávají KRG jako samostatný stát, nýbrž ho berou jako součást Iráku, ale stejně jako irácká vláda se nebrání diplomatickým vztahům či spolupracím. KRG víceméně funguje jak nezávislý stát. Disponuje vlastní vládou a různými politickými stranami, avšak je plně závislý na irácké a zahraniční pomoci (Natali 2007).

Co se týče v KRG a turecké PKK hovoříme o celkem turbulentním vztahu. Jak bylo zmíněno, pro KRG bylo celkem zásadní mít kladné vztahy s Tureckem, proto se museli obrátit proti PKK. Mohlo by se zdát, že budou Kurdové stát jednotně napříč státy, které obývají, to však není pravda a tento fakt můžeme vidět zejména u iráckých a tureckých Kurdů. Jednou, z již v textu zmiňovaných, hlavních priorit PKK je nezávislý stát Kurdistán, který by se rozkládal napříč státy Turecko, Sýrie, Irák a Írán. Iráčtí Kurdové toto však nechtějí, přejí si nezávislý Kurdistán, ale aby zahrnoval jen irácké Kurdy. Proto vznikla KRG. Pro KRG je PKK problémem, který jim eventuálně může nejen zhoršit kladné vztahy s Tureckem, nýbrž i s ostatními státy, které považují PKK za teroristickou organizaci. Proto se brání jakémukoliv spojení s PKK. Neznamená to ale, že by mezi nimi nikdy nevzniklo spojení. V bojích proti ISIS došlo ke

strategickému spojení nejen KRG a syrské YPG, nýbrž také PKK. V moment, kdy bylo ISIS potlačeno se KRG vrací ke svému chladnému postavení vůči PKK (Kittleson 2020).

4.3. Turecká zahraniční politika vůči Iráku s ohledem na otázku Kurdů

Turecká zahraniční politika vůči Iráku s ohledem na Kurdy je obzvláště zajímavá, zejména kvůli tomu, že se Turecko dlouhodobě vyjadřuje vůči Kurdům napříč regionu Blízký východ spíše negativně. U iráckých Kurdů tomu však bylo naopak a důvodem byl vývoj situace v Iráku po svržení Husajna. Po jeho svržení došlo totiž ke spojení sil Turecka, USA a dalších mezinárodních aktérů v rekonstrukci Iráku. Jak bylo dříve řečeno, iráckí Kurdové se za Husajnovi vlády neměli vůbec dobře, což vyústilo v obrovskou migrační vlnu do Turecka a tomu se nyní chtěli vyhnout. Došlo by totiž k opětovnému posílení kurdského etnika, které zde žije. Zvolili proto jiný přístup a to takový, že se budou podílet na pomoci iráckých Kurdů. Samozřejmě zde byly obavy z toho, že se iráckí Kurdové budou hlásit k PKK, což je, můžeme říci, hlavní nepřítel Turecka. Poté, co se však nově vzniklá KRG od tureckých Kurdů distancovala a dokonce byla ochotna uzavřít dohodu o vydávání rebelů PKK, tak se Turecko rozhodlo pro akceptování KRG. Nesmíme se ale zmýlit, Turecko region nikdy oficiálně neuznalo a pravděpodobně nikdy neuzná, ale dodnes s nimi spolupracují v rámci různých dohod (Charountaki 2012). Primárním důvodem, proč se Turecko angažovalo na rekonstrukci Iráku byly jeho ambice. Nejen že se chtělo stát regionální mocností, ale Irák byl a je zásadním aktérem na Blízkém východě, zejména kvůli ropnému průmyslu (Salih 2016).

Co se týče turecko-iráckých vztahů v rámci kurdského faktoru, tak se jedná o celkem komplikovaný vztah. Turecko se totiž již v 90. letech angažovalo v severních částech Iráku, zejména protože měli obavy ze zástupců PKK, kteří zde byli. Jejich přítomnost byla kritizována samotným Husajnem. Dokonce bylo Turecko několikrát vyzváno k okamžitému stažení, avšak tomu se nestalo a Turecko je zde přítomno dodnes (Kiran 2023). Po invazi do Iráku a pádu

Husajnova režimu dochází k nastolení nové vlády, na kterou zpočátku dohlíží USA (Natali 2007). Zprvu, kvůli přítomnosti USA, se uzavírají trojstranné dohody mezi Irákem, Tureckem a USA. Ty se týkají nejen ekonomické sféry, nýbrž také bezpečnostní. Mezi bezpečnostní dohody patří shoda v postoji proti PKK. Všechny tři strany nahlíží na tuto organizaci negativně. Irácký prezident Talabani na jednom ze setkání říká, že PKK musí buď složit zbraně, nebo úplně opustit Irák. Irácká ústava totiž nepodporuje žádné formy ozbrojených skupin, což PKK dle mnohých je. Irák se nechtěl potýkat s jakýmkoliv prvkem, který by mohl vést k další destabilizaci, proto uvítal, když se KRG distancovala od PKK. Nejsou také dohledatelné známky toho, že by jim vadila následná dohoda Turecka a iráckých Kurdů o spolupráci, v rámci které budou spolu vyhledávat rebely z PKK (Özcan 2010).

Nastává ale problém, když se spolupráce regionu KRG více prohlubuje ve zmiňovaný obchod s ropou roku 2013. Turecko a KRG ze svých jednání naprosto vynechalo Irák. Nedošlo tedy ke schválení vlády, což bylo dle Iráku nutné. Turecko také povolilo, aby se ropa těžící z oblastí KRG prodávala dál skrze ropovody, které vedly přes jejich stát. To znamenalo, že veškerý zisk z prodeje ropy, po odečtení menšího podílu Turecka, putoval do regionu KRG. Situace došla dokonce až k soudu mezinárodní obchodní komory, kde Irák podal oficiální žalobu na Turecko a požadoval náhradu 26 miliard amerických dolarů. Spor trval přibližně 10 let, přičemž muselo Turecko zaplatit 1,4 miliard dolarů Iráku. Zároveň však Irák musel zaplatit pokutu 500 milionů dolarů za to, že včas nezarazil ropovody mezi Tureckem a KRG. KRG je totiž stále brána jako součást Iráku (Kiran 2023). Co se týče kurdského faktoru v rámci turecké zahraniční politiky, tak po roce 2013 nejsou dohledatelné žádné oficiální dohody mezi Tureckem a Irákem.

5 Turecká zahraniční politika vůči Íránu

5.1 Kurdové v Íránu

Kurdové v Íránu tvoří přibližně 10 % celkové populace. Jako ostatní Kurdové obývající Blízký východ, tak i ti íránští obývají zejména pohraniční oblasti. Nalezneme je zejména v západních oblastech Íránu, a to v blízkosti hranic s Tureckem a Irákem⁵ (Minority Rights Group 2014). Íránští Kurdové jsou unikátní v tom, že jako prvním z Kurdů se jim podařilo vybudovat kvazistát na území jiného státu. Republika Kurdistán, známá také jako *Republika Mahabad*, v Íránu vznikla v roce 1946 a i přes to, že existovala jen krátce (a to necelý rok), nastavila důležitý model pro ostatní Kurdy na Blízkém východě⁶. Ukázala totiž ostatním Kurdům, že je možné vybudovat prostředí, ve kterém neplatí žádné zákazy kurdských zvyklostí a tradic, a kde jsou jejich základní práva v plné míře dodržována. Íránští Kurdové zde mohli hovořit volně kurdským jazykem, na ulicích byly kurdské národní symboly a celkově zde v tomto ohledu nebyly žádné útlaky či zákazy, jako to bylo v ostatních státech. Vznikla také vláda složená z čistě kurdských představitelů. Důvodů, proč republika existovala tak krátce bylo několik. Prvním byla nejednotnost íránských Kurdů, zejména v rámci náboženství. Většina Kurdů vyznává sunnitský islám, avšak v Íránu převažuje šíitský islám, na který někteří Kurdové v průběhu let konvertovali. Tato náboženská nejednotnost způsobila problémy, které vedly k rozporům napříč íránskými Kurdy (Bengio 2017 a: 33). Druhým důvodem pádu republiky Kurdistán bylo ukončení podpory, kterou jim poskytoval SSSR. Republika totiž vznikla v době, kdy byl Írán okupován SSSR a Velkou Británií. Sověti se zde chtěli zmocnit oblastí, které byly obydlovány zejména Kurdy, proto se s nimi dohodli na spolupráci. Z počátku velmi podporovali vznik samostatného státu, dokonce zde byly umístily vojenské jednotky, které dohlížely na ochranu této kurdské oblasti. Poté, co však došlo ke stažení sovětských jednotek, se Kurdové ocitli napospas íránské vládě, která neváhala a do těchto oblastí ihned intervenovala. V tento moment kvazistát zaniká

⁵ viz příloha č. 5

⁶ viz příloha č. 6

a oblasti, které byly dříve pod kurdskou nadvládou, jsou opět připojeny k Íránu (Roosevelt Jr. 1947: 265-268).

Jako v ostatních státech, které Kurdové obývají, i v Íránu můžeme hovořit o turbulentním vztahu mezi vládou a místními Kurdy. Opět zde máme model, kdy dochází mezi těmito dvěma aktéry k momentům míru a konfliktů. Írán má silné kořeny v šíitském islámu a dokonce je považován za íránské národní náboženství. Tím, že je většina Kurdů sunnitského vyznání (s pár výjimkami) vznikají konflikty, které mohou vycházet z této podstaty (Tezcür 2018: 652-672). Íránští Kurdové mají ale oproti jiným Kurdům jednu značnou výhodu, která se týká oblastí, které v Íránu obývají. Tím je, že se v jejich obydlovaných oblastech vyskytují bohaté přírodní zdroje a orná půda. Zároveň se jedná o strategická místa, skrze které vedou důležité obchodní cesty na Střední východ a do Asie. Což může být jeden z hlavních důvodů, proč dochází mezi Kurdy a íránskou vládou k občasnému míru (Zadeh 2018). I přesto, že jsou Kurdové v Íránu početně třetím největším etnikem (po Peršanech a Azerech), existuje několik dalších etnik, které stát obývají (DaBell 2013). Tento faktor nám udává, že oproti Turecku, Sýrii a Iráku, kde jsou Kurdové druhým početně největším etnikem, je v Íránu mnoho dalších etnických skupin, se kterými se íránská vláda musí vypořádávat. Íránští Kurdové jsou tedy i přes jejich větší počet někdy zastiňováni ostatními etniky, které nejsou spokojeny s íránskou vládou. Jednotícím prvkem s ostatními Kurdy jsou rozhodně požadavky týkající se zlepšení jejich postavení a práv, avšak opět zde dodám, že oproti ostatním státům je realizace těchto požadavků v Íránu komplikovanější kvůli existenci dalších etnik. Mohlo by to totiž spustit vlnu, kdy by se i tato další etnika dožadovala stejných požadavků, což by mohlo vést ke komplikacím z pohledu íránské vlády (Zadeh 2018). Neperská etnika v Íránu jsou totiž považována za hrozbu národní bezpečnosti. Ideální formou asimilace je proto úplná integrace do perské společnosti. To znamená, že pokud se například Kurd vzdá své etnicity v plné výši a přijme perské etnikum za své, není nadále považován za hrozbu a dostává se mu stejných práv, jakožto Peršana (Akbarzadeh – Ahmed – Zahid – Laoutides 2019: 1145-1162).

5.2 Kurdské uskupení PJAK

PJAK neboli *Partiya Jiyana Azadiya Kurdistanê* – Strana svobodného života Kurdistanu, je militantní kurdská skupina založena roku 2004 v Íránu (Washington Kurdish Institute nedatováno). Přesné datum jejího založení není plně známo. Některé zdroje uvádí, že PJAK vznikla již v roce 2002 (Sinkaya 2018: 840-859), další hovoří o roku 2005 (Zambelis 2011: 19). Dalším zajímavým faktorem této strany je její provázanost s PKK, kurdskou stranou v Turecku. Opět zde máme rozpory, jelikož někteří tvrdí, že byla PJAK založena přímo PKK, která chtěla mít svou pobočku v Íránu (Sinkaya 2018: 840-859). Jiní se opírají o to, že PJAK vznikla samostatně a pouze se inspirovala fungováním a vizemi PKK (Kaya 2012: 14). Mezi tyto vize patří kupříkladu základní práva pro kurdské etnikum, či nezávislý stát Kurdistan, který by se rozpínal napříč všemi blízkovýchodními státy, které Kurdové obývají (Zambelis 2011: 18). Jak Turecko, tak kupříkladu USA, považují PJAK za teroristickou organizaci (Orton 2018: 159). Turecko dokonce na jejich oficiálních stránkách uvádí, že je PJAK pobočkou PKK. Proto ji Turecko považuje za hrozbu stejně jako PKK (Republic of Türkiye nedatováno).

Již v počátcích jeho vzniku vedl PJAK otevřenou válku proti íránské vládě a režimu, který ho utlačuje (Sinkaya 2018: 840-859). Přibližně tedy od roku 2004 až do roku 2011 probíhaly neustále boje, během kterých zemřelo několik set bojovníků, jak ze stran Kurdů, tak Peršanů. Íránská vláda považovala a dodnes považuje PJAK za bezpečnostní hrozbu (Wehrey a kol. 2010: 92-93). Turecko s tímto postojem bylo velmi spokojeno, jelikož, jak z mé práce vyplývá, Turci nemají obavy jen z Kurdů obývajících jejich stát, nýbrž také ze států okolních. Můžeme zde proto vidět základy pozitivního vztahu mezi Tureckem a Íránem, k tomu však v další podkapitole. Dokonce od června 2007 jsou oblasti na severu Íránu, které Kurdové obývají nejvíce, každodenně bombardovány íránskými střelami. Írán tyto akce provozuje zejména kvůli domněnce, že se v těchto oblastech ukrývají radikálové, jak z PJAK, tak z PKK. (Wehrey a kol. 2010: 93-94). Tyto střety trvaly až do roku 2011, do momentu, kdy obě strany vyhlásily klid zbraním. (Sinkaya 2018: 840-859). Přesný počet zemřelých se nedá zjistit, jelikož

jak PJAK, tak íránská vláda interpretují situaci jinak. Neshodují se kupříkladu v počtu obětí. Íránští zástupci tvrdili, že během posledních střetů zemřelo více členů PJAK než íránských vojáků. PJAK toto tvrzení popřelo a tvrdilo, že více obětí bylo na straně Íránu (Spyer 2011). Co se týče bojů proti ISIS, tak oproti ostatním kurdským skupinám v Turecku, Sýrii a Iráku, které se aktivně podílely na jejím potlačení, nejsou žádné zmínky o zapojení jak PJAK, tak ostatních íránských Kurdů.

5.3 Turecká zahraniční politika vůči Íránu s ohledem na otázku Kurdů

Vztahy Turecka a Íránu vůči kurdskému faktoru byly do přibližně roku 2003-2004 spíše chladné. Důvodů mohlo být hned několik. Jedním z nich mohou být turecké operace v 90. letech v turecko-íránském pohraničí proti PKK, která zde měla své tábory. Několikrát se během různých vojenských akcí stávalo, že turecké útočné bombardéry narušily íránský vzdušný prostor, s čímž Írán předem nesouhlasil. Během těchto náletů docházelo k bombardování údajných základů PKK v Íránu. Tyto základy nebyly potvrzeny a například v roce 1994 bylo po takovém tureckém náletu Íránem nahlášeno několik mrtvých, kteří dle íránských zástupců nebyli členy PKK. Írán proto hrozil odvetou na Turecko, tomu se ale nestalo a v roce 1999 bylo v Ankaře dohodnuto příměří z íránské strany (Sinkaya 2018: 840-859).

I přes uzavřené příměří se Turecko dožadovalo tvrdšího přístupu Íránu vůči PKK, která měla tábory na jejich území. Írán se totiž vůči PKK nijak nevyhrazoval a jejich přítomnost spíše do určité doby zásadním způsobem neřešil. Konkrétní případ íránského neutrálního vztahu vůči PKK může být rok 1999. V tomto roce došlo k zatčení zakladatele a vůdce PKK Öcalana v Keni. Členové PKK, kteří zrovna působili na základnách v Íránu, uspořádali několik demonstrací na protest jeho zatčení. Reakce Íránu na tyto protesty nebyla dle Turecka adekvátní. Jedním z důvodů, proč nedošlo k takové reakci Íránu mohla být nepřítomnost íránských vojsk v kurdských oblastech Íránu, kde tyto se tyto protesty děly. Tím, že se íránští Kurdové usídlili u tureckých hranic, tak neměli plnou kontrolu nad tím, kdo přes

dané hranice prochází (Karakoç 2010: 925-26). Öcalan v jeho následných prohlášeních po zatčení sdělil, že PKK byla podporována nejen Íránem, ale také dalšími státy. Írán dle Öcalanových tvrzení dodával PKK zbraně a povolil jim operovat na území Íránu. Írán tato tvrzení dodnes naprosto popírá. Zároveň neexistují přímé důkazy, které by Öcalanovo tvrzení podložily (Sinkaya 2018: 840-859). Írán si byl ale vědom nebezpečí, která tato skupina přináší, proto se v roce 2000 rozhodl navázat spolupráci s Tureckem. Kooperace spočívala v založení „*společné studijní skupiny pro hodnocení regionálního a mezinárodního vývoje*“⁷ (Karakoç 2010: 925).

K opravdovému prohloubení vztahů v rámci kurdské otázky dochází po invazi USA do Iráku v roce 2003. Americká přítomnost na Blízkém východě donutila státy zde přehodnotit jejich vztahy mezi sebou. Nejen, že se okolní státy obávaly záměrů Američanů, jak v Iráku, tak v celém regionu, ale také jejich vlídný postoj k iráckým Kurdům se stal předmětem mnoho debat. Turecko a Írán se začalo obávat z posilování kurdského nacionalismu napříč státním, které obývají. V Turecku byla kurdská otázka vždy aktivním tématem, v Íránu tomu bylo spíše naopak z důvodů zmiňovaných dříve v kapitole. V tento moment se však i Írán začíná aktivně zajímat o Kurdy a jejich záměry. Dalším spouštěčem v prohloubení vztahů s Tureckem v rámci kurdského faktoru byl vznik PJAK, údajnou pobočkou PKK, přibližně v roce 2004. Írán od této doby aktivně spolupracuje s Tureckem na potlačení PKK a PJAK jejich pohraničí. Mezi státy docházelo ke sdílení informací ohledně těchto kurdských radikálních skupin. Do roku 2011 došlo k několika turecko-iránským koordinovaným útokům do oblastí obývaných Kurdy (Sinkaya 2018: 840-859). K narušení této kooperace dochází v srpnu 2011, kdy Turecko ve zprávě turecké národní zpravodajské organizace sděluje, že Írán s nimi již nesdílí informace týkající PKK a PJAK. Turecko v této době také obviňuje Írán z jednání s PKK. Dle Turecka došlo k zadržení několika členů PKK včetně jejího

⁷ „common study group for reviewing regional and international developments“ (Karakoç 2010: 925).

spoluzakladatele Murata Karayılan. Írán jim toto zatčení údajně zatajil a tajně se dohodnul s PKK o jejich propuštění. Tato informace nebyla nikdy potvrzena, jak Íránem, tak Karayılanem samotným (Selvi 2011).

Dalším rozkolem byla změna tureckého řešení kurdské otázky v Turecku. Írán i nadále využíval formu útlaku a vojenských akcí vůči íránským Kurdům. Turecko však mění svůj postoj a snaží se s PKK a celkově s Kurdy uzavřít příměří. V roce 2012 dochází na turecké půdě k dialogům s PKK a dalšími Kurdy ohledně nastolení míru. Tyto konverzace vedou k vyhlášení příměří ze strany PKK. Jedná se ale o příměří jen na oko a PKK využívá shovívavého přístupu Turecka a nadále zbrojí a pokouší se o autonomii jejich území v Turecku. V roce proto 2015 dochází k eskalaci konfliktu mezi Tureckem a PKK. Írán byl tureckou změnou postoje znepokojen, jelikož se obával, že by se někteří členové PKK mohli přidat k PJAK, což by vedlo k posílení této organizace (Sinkaya 2018: 840-859). Po roce 2015 nevznikají mezi Tureckem a Íránem žádné oficiální dohody týkající se potlačování radikálních Kurdů. Oba státy považují PKK a PJAK za hrozbu, ale jednájí samostatně v jejich potlačování. To, že státy nespolupracují v tomto odvětví ale neznamená, že mezi nimi nevznikají dohody týkající se kupříkladu ekonomické či bezpečnostní sféry (Ozyakar 2024).

Závěr

Má bakalářská práce se zabírala jednou sférou turecké zahraniční politiky, a to jejího vztahu se třemi konkrétními státy – Sýrií, Irákem a Íránem s ohledem na kurdský faktor. Cílem mé práce bylo zjistit, jak se existence kurdské menšiny v regionu odráží v turecké blízkovýchodní politice. Turecko se v období od vzniku republiky zprvu zajímalo jen o Kurdy na jeho území a určitým způsobem neřešilo Kurdy v okolních státech. Ke změně dochází v 80. letech, po vzniku PKK, kurdské teroristické organizace, která postupem času utvářela tábory i v okolních státech. Turecko považuje PKK za velkou hrozbu, jelikož se jedná o jednu z nejsilnější a nejzbrojenějších kurdských stran na Blízkém východě. PKK se v okolních státech přímo i nepřímo podílela na vzniku dalších silných kurdských stran. To vedlo okolní státy k přehodnocení kurdské otázky v rámci Blízkého východu a v průběhu let docházelo k následné kooperaci s Tureckem. Sýrie, Irák, Írán a Turecko se totiž před vznikem PKK primárně zajímalo o Kurdy, kteří obývají jejich stát. Je důležité zmínit, že nedocházelo ke multilaterálním spolupracím, nýbrž vznikaly dvoustranné dohody, kdy na jedné straně stojí vždy Turecko a na druhé Sýrie, Irák či Írán.

Když v Turecku zvítězila v parlamentních volbách AKP, docházelo k transformaci zahraniční politiky, která podněcovala uzavírání dohod se státy Blízkého východu. Dříve byla turecká blízkovýchodní politika limitována, k nějakým dohodám sice docházelo, ale jak bylo v textu zmíněno, Turecko se chtělo stát regionální mocností a již nechtěla být prostředníkem mezi Evropou a Blízkým východem, proto byla změna potřebná. Dohody byly nejen bezpečnostní, ale také se týkaly dalších sfér. Jedním z aspektů v bezpečnostních dohodách je kurdské etnikum. V průběhu let vidíme, že se okolnosti spojované s kurdským etnikem dostávaly mnohem více do popředí, jak ze strany Turecka, tak okolních států proto vznikaly cílené bezpečnostní dohody proti kurdským radikálům.

V bakalářské práci jsem odpověděla na dvě výzkumné otázky. První z nich zněla, proměňovala turecká zahraniční politika v daném časovém období vůči konkrétním státům Blízkého východu v otázce kurdské menšiny? V průběhu práce

jsem představila hned několik vnitropolitických a regionálních událostí, které vedly ke změnám turecké zahraniční politiky. Mezi tyto události patřila v textu několikrát zmiňovaná transformace zahraniční politiky po nástupu AKP, vznik PKK a dalších radikálních kurdských stran v regionu, vojenská přítomnost USA v konkrétních státech Blízkého východu, Arabské jaro či boje proti ISIS. Všechny tyto skutečnosti vedly k přehodnocení bezpečnosti politiky Turecka v rámci které si Turecko více uvědomuje nebezpečí, které radikální kurdové přinášejí. V průběhu let tedy opravdu dochází ke změnám turecké blízkovýchodní politiky, jelikož se kurdské etnikum stává prioritním aspektem, který se následně velmi odráží ve vztazích Turecka s okolními státy.

Mou druhou výzkumnou otázkou bylo zjistit, zdali dochází mezi Tureckem a třemi vybranými státy ke spolupráci či k rozporům v otázce kurdského etnika. V návaznosti na předešlý odstavec, kde zmiňuji několik zásadních událostí musím konstatovat, že docházelo k obojímu. Příkladem spolupráce mohou být události po americké invazi do Iráku roku 2003, kdy následně Turecko se Sýrií podnikaly společné vojenské operace vůči kurdským rebelům. Turecko-syrský vztah byl v tento moment natolik dobrý, že se státy navzájem nazývali nejlepšími přáteli či sourozenci. Co se týče rozkolů, jedním z příkladů může být turecké obviňování Íránu v roce 2011. Kdy Turecko veřejně osočilo Írán ze zatajování informací týkající se Kurdů a z jednání se členy PKK. Írán měl dle Turecka za jejich zády komunikovat s PKK a vydává jim Íránci zadržené členy této organizace. Írán tato nepodložená tvrzení naprosto popřel. Následně docházelo k postupnému oslabení vztahu Turecka a Íránu.

Turecká zahraniční politika je opravdu zajímavým a komplikovaným tématem k analyzování. Co se týče kurdského faktoru, dalo by se očekávat, že se bude Turecko vyhrazovat proti všem radikálním Kurdům v regionu. Opak je ale pravdou, zejména v případě iráckých Kurdů. Ve čtvrté kapitole, která se týká turecké blízkovýchodní politiky vůči Iráku zmiňuji, že Turecko navázalo obchodní spolupráci s kurdským regionem KRG v Iráku. Tento krok byl naprosto nevídaný a nečekaný, jelikož i během války proti ISIS, do které se zapojilo hned několik

kurdských stran (YPG v Sýrii, PKK v Turecku, KRG v Iráku), se Turecko aktivně vymezovalo proti jejich začlenění. Vzniká nám tedy otázka, zda je možné, aby Turecko navázalo spolupráci i s jinými stranami a celky, které existují na Blízkém východě? Já se domnívám, že to možné není. Můžeme říci, že Turecko má mezi Kurdy jednoho hlavního nepřítele, tím je PKK. KRG v Iráku údajně nikdy nebyla nějakým zásadním způsobem provázána s PKK, jako tomu bylo u zmiňovaných PJAK (Írán) a PYG/YPG (Sýrie). Dokonce se již od jejího vzniku proti PKK vyhrazovala. Jedná se o zvláštní krok ze strany Turecka, který však potvrzuje mou domněnku, která z Turecka dělá nepředvídatelného aktéra v mezinárodním systému.

Seznam pramenů a literatury:

Adiyamanê, Zanîngeha (2014). Ottoman Reforms and Kurdish Reactions in the 19th Century, *DergiPark* (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/416627>, 1.12.2023).

Akbarzadeh, Shahram – Ahmed, Zahid Shahab – Laoutides Costas – Gourlay, William (2019). The Kurds in Iran: balancing national and ethnic identity in a securitised environment. *Third World Quarterly*, 40 (6), str. 1145-1162.

Akça, İsmet (2018). The Restructuring of civil-military relations during the AKP period. *Confluences Méditerranée*, 107(4) 4, 2018, str. 59-71. <https://www.cairn.info/revue-confluences-mediterranee-2018-4-page-59.htm?ref=doi>, 1.12.2023).

Albert, Craig Douglas (2013). A History of Violence: Ethnic Group Identity and the Iraqi Kurds. *Iran and the Caucasus*, 17 (2), str. 215-234.

Aljazeera (nedatováno). *A century on: Why Arabs resent Sykes-Picot*, (<https://interactive.aljazeera.com/aje/2016/sykes-picot-100-years-middle-east-map/index.html>, 1.12.2023).

Aras, Bülent – Polat, Rabia Karakaya (2008). From Conflict to Cooperation: Desecuritization of Turkey's Relations with Syria and Iran. *Security Dialogue*, 39 (5), str. 495-515.

Aras, Bülent (2009). The Davutoğlu Era in Turkish Foreign Policy. *Insight Turkey*, 11 (3), str. 127-142.

Azzez, Hawzhin (2023). The Treaty of Lausanne: the Crime of the Century. *The Kurdish Center for Studies* (<https://nlka.net/eng/the-treaty-of-lausanne-the-crime-of-the-century/>, 1.12.2023).

Barkey, Henri – Kadioglu, Direnç (2011). The Turkish Constitution and the Kurdish Question. *Carnegie Endowment for International Peace*, (<https://carnegieendowment.org/2011/08/01/turkish-constitution-and-kurdish-question-pub-45218>, 15.10.2023).

- BBC (2017). *Turkey-PKK conflict: UN report tells of '2,000 dead' since truce collapse*. (<https://www.bbc.com/news/world-europe-39228548>, 10.12.2023).
- Bengio, Ofra (2017 a). Iran's Forgotten Kurds. *Mideast Security and Policy Studies, Research Report*, str. 33-35.
- Bengio, Ofra (2017 b). Kurdistan in Iraq. *The Kurds in a Volatile Middle East, Research Report*, str 13-17.
- Bruinesses, Martin Van (1984). The Kurds in Turkey. *MERIP*, (<https://merip.org/1984/02/the-kurds-in-turkey/>, 1.12.2023).
- Butler, Daren (2023). What is the PKK, the Kurdish rebel group behind bomb blast in Turkey? *Reuters*, (<https://www.reuters.com/world/middle-east/what-is-pkk-kurdish-rebel-group-behind-bomb-blast-turkey-2023-10-02/>, 10.12.2023).
- Cagaptay, Soner (2017). *The New Sultan: Erdogan and the Crisis of Modern Turkey* (Londýn: I.B Tauris).
- Carkoglu, Ali (2002). Turkey's November 2002 Elections: A New Beginning? *Middle East Review of International Affairs*, 6 (4), str. 30-41.
- Caves, John (2012). Syrian Kurds and the Democratic Union Party (PYD). *Institute for the Study of War*, (<https://www.understandingwar.org/backgrounders/syrian-kurds-and-democratic-union-party-pyd>, 20.3.2024).
- CIDOB (2011). Foreign Policy of the Turkish Republic. *CIDOB International Yearbook 2011*, str. 237-240.
- Çitak, Halim Alperen (2019). A Brief History of Turkish Constitutionalism. *Laboratoire Méditerranéen de Droit Public*, (<http://lm-dp.org/a-brief-history-of-turkish-constitutionalism/>, 10.12.2023).
- Counter Terrorism Guide (2022). *Kurdistan Workers' Party (PKK)*. (https://www.dni.gov/nctc/ftos/pkk_fto.html, 10.12.2023).

Cowen, Katie (2023). The Kurdish Dilemma in Turkey. *Washington Kurdish Institute*, (<https://dckurd.org/2023/01/26/the-kurdish-dilemma-in-turkey-2/>, 15.10.2023).

Čejka, Martin (2017). Kurdové stojí na rozcestí. Společný Kurdistan je jen sen. *Institut of International Relations Prague*, (<https://www.iir.cz/en/kurdove-stoji-na-rozcesti-spolecny-kurdistan-je-jen-sen-rika-analytik>, 15.10.2023).

ČT24 (2019). *Kurdové. Třicetimilionový národ bez vlastního státu, který pomohl porazit islamisty.* (<https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/svet/kurdove-tricetimilionovy-narod-bez-vlastniho-statu-ktery-pomohl-porazit-islamisty-58262>, 1.12.2023).

DaBell, Bijan (2013). Iran Minorities 2: Ethnic Diversity. *The Iran Primer*, (<https://iranprimer.usip.org/blog/2013/sep/03/iran-minorities-2-ethnic-diversity>, 8.4.2024).

Danforth, Nick (2015). Forget Sykes-Picot. It's the Treaty of Sèvres That Explains the Modern Middle East. *Foreign Policy*, (<https://foreignpolicy.com/2015/08/10/sykes-picot-treaty-of-sevres-modern-turkey-middle-east-borders-turkey/>, 1.12.2023).

Demirtas-Bagdonas, Özlem (2014). Reading Turkey's Foreign Policy on Syria: The AKP's Construction of a Great Power Identity and the Politics of Grandeur. *Turkish Studies*, 15 (1), str. 139-155.

Dettmer, Jamie (2015). Turkey, PKK Trade Blame Over Peace Process. *VOA News*, (<https://www.voanews.com/a/turkey-kurdish-workers-party-trade-blame-over-failed-peace-process/2931329.html>, 10.12.2023).

Dri, Karwan Faidhi (2020). Jailed PKK leader Abdullah Ocalan granted rare family visit. *Rudaw*, (<https://www.rudaw.net/english/middleeast/turkey/030320202>, 10.12.2023).

EDIT (nedatováno). *Agreement Between the Republic of Turkey and the Syrian Arab Republic Concerning the Reciprocal Promotion and Protection of*

Investments. (<https://edit.wti.org/document/show/f5a5a32f-928e-4ccf-b822-5bd8f210cd6b>, 20.3.2024).

Ekinci, Ekrem Bugra (2016). The 1960 coup: First attack on Turkish democracy. *Daily Sabah*, (<https://www.dailysabah.com/feature/2016/08/08/the-1960-coup-first-attack-on-turkish-democracy>, 10.12.2023).

ElectionGuide (2002). *Turkish Grand National Assembly 2002 General*. (<https://www.electionguide.org/elections/id/1352/>, 1.3.2024).

Emre, Yunus – Cop, Burak (2015). The 1961 Constitutional Referendum in Turkey. *BRILL* (https://brill.com/view/journals/soi/3/1-2/article-p49_3.xml, 10.12.2023).

Fragiskatos, Peter (2007). The Stateless Kurds in Syria: Problems and Prospects for the Ajanib and Maktumin Kurds. *The International Journal of Kurdish Studies* 21 (1), str. 109-122.

France 24 (2015). *Les Kurdes: une nation, quatre pays, une myriade de partis*. (<https://www.france24.com/fr/20150727-kurdes-nation-quatre-pays-myriade-partis-pkk-ypg-pyd-turquie-syrie-irak-iran-kurdistan>, 10.12.2023).

Frantz, Douglas (2002). Top Turkish Candidate Barred From Election. *The New York Times*, (<https://www.nytimes.com/2002/09/21/world/top-turkish-candidate-barred-from-election.html>, 10.12.2023).

Gambill, Gary C. (2004). The Kurdish Reawakening in Syria. *Middle East Intelligence Bulletin*, (https://www.meforum.org/meib/articles/0404_s1.htm?version=meter+at+null&module=meterLinks&pgtype=Blogs&contentId=&mediaId=&referrer=&priority=true&action=click&contentCollection=meter-links-click, 20.3.2024).

Gilles, Dorronsoro – Gourisse, Benjamin (2015). The Turkish Army in Politics. Institutional autonomy, the formation of social coalitions, and the production of crises, *Revue française de science politique*, 65 (4), str. 609-631.

- Görener, Aylin Ş – Ucal, Meltem Ş (2011). The Personality and Leadership Style of Recep Tayyip Erdoğan: Implications for Turkish Foreign Policy. *Turkish Studies*, 12 (3), str. 357-381.
- Gunter, Michael M. (2008). *The Kurds ascending: the evolving solution to the Kurdish problem in Iraq and Turkey* (Londýn: Palgrave Macmillan).
- Gunter, Michael M. (2014). *Out of Nowhere* (Londýn: Hurst & Co.).
- Gunter, Michael M. (2019). *Routledge Handbook on the Kurds* (New York: Routledge).
- Gürçay, Ezra (nedatováno). The U.S.-YPG Relationship: U.S. Foreign Policy & the Future of the Kurds in Syria and Turkey. *Middle East Policy Council*, (<https://mepc.org/commentary/us-ypg-relationship-us-foreign-policy-future-kurds-syria-and-turkey>, 20.3.2024).
- Hameed, Mira A. Abdel – Mostafa, Mohamed Mohamed Hussein (2018). Turkish Foreign Policy towards Syria since 2002. *Asian Social Science*, 14 (2), str. 57-68.
- Hamidi, Ibrahim (2023). The story behind Abdullah Öcalan's high-profile exit from Syria. *Al Majalla*, (<https://en.majalla.com/node/288501/documents-memoirs/story-behind-abdullah-%C3%B6calan%E2%80%99s-high-profile-exit-syria>, 10.12.2023).
- Harvard Divinity School (nedatováno). *Kurds in Turkey*. (<https://rpl.hds.harvard.edu/faq/kurds-turkey>, 1.12.2023).
- Haugom, Lars (2019). Turkish foreign policy under Erdogan: A change in international orientation? *Comparative Strategy*, 38 (3), str. 206-223.
- Hiltermann, Joost R. (2012). Revenge of the Kurds: Breaking Away From Baghdad, *Council on Foreign Relations*, 91 (6), str. 16-22.
- Human Rights Watch* (nedatováno). (<https://www.hrw.org/reports/1993/iraqanfal/ANFALINT.htm>, 1.4.2024).

Human Rights Watch (nedatováno). *IX. Restrictions on the Use of the Kurdish Language*. (<https://www.hrw.org/reports/1999/turkey/turkey993-08.htm>, 1.12.2023).

Charountaki, Marianna (2012). Turkish Foreign Policy and the Kurdistan Regional Government. *Perceptions*, 18 (4), str. 185-208.

Christofis, Nikos (2019). The state of the Kurds in Erdoğan's 'new' Turkey. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 21 (3), str. 251-259.

Institut Kurde (nedatováno). *The Kurdish population*. (<https://www.institutkurde.org/en/info/the-kurdish-population-1232551004>, 15.11.2023).

International Centre on Human Rights and Drug Policy (2005). *Öcalan proti Turecku (stížnost č. 46221/99) ECHR, 12. května 2005*. (<https://www.hr-dp.org/contents/553>, 10.12.2023).

Islam, Thowhidul (2016). Turkey's AKP Foreign Policy Toward Syria: Shifting Policy During the Arab Spring. *International Journal on World Peace*, 33 (1), str. 7-41.

IWM (nedatováno). *The Complex Legacy of Saddam Hussein*. (<https://www.iwm.org.uk/history/the-complex-legacy-of-saddam-hussein>, 1.4.2024).

Karakoç, Jülide (2010). The Impact of the Kurdish Identity on Turkey's Foreign Policy from the 1980s to 2008. *Middle Eastern Studies*, 46 (6), str. 919-942.

Karim, Martin (2023). Kurdové jsou v prezidentských volbách v Turecku velmi žádaná nevěsta. *Deník Referendum*, (<https://denikreferendum.cz/clanek/35193-kurdove-jsou-v-prezidentskych-volbach-v-turecku-velmi-zadana-nevesta>, 15.10.2023).

Kaya, Karen (2012). Turkey-Iran Relations After the Arab Spring, *APAN Community*, (https://community.apan.org/cfs-file/__key/docpreview-s/00-00-00-

95-41/2012_2D00_09_2D00_12-Turkey_2D00_Iran-Relations-After-the-Arab-Spring-_2800_Kaya_2900_.pdf, 8.4.2024).

Kesgin, Barış (2020). Turkey's Erdoğan: leadership style and foreign policy audiences. *Turkish Studies*, 21 (1), str. 56-82.

Kiran, Abdullah (2023). Turkey-Iraq Relations in the Spiral of Past and Future. *CFRI*, (<https://cfri-irak.com/en/article/turkey-iraq-relations-in-the-spiral-of-past-and-future-2023-10-04>, 1.4.2024).

Kittleson, Shelly (2020). Iraqi Kurds Turn Against the PKK. *Foreign Policy*, (<https://foreignpolicy.com/2020/11/29/iraqi-kurds-turn-against-the-pkk/>, 1.4.2024).

Klein, Janet (2020). The Fate of the Kurds. *Origins*, (https://origins.osu.edu/article/kurds-stateless-turkey-syria-iraq-iran?language_content_entity=en, 1.12.2023).

Kolçak, Hakan (2016). Unfinished Building: Kurdish Language Rights During the First AKP Ruling Period from November 2002 to June 2015. *Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europ*, 15 (3). str. 26-56.

Kreiser, Klaus – Neumann, Christoph K. (2010). *Dějiny Turecka* (Praha: Nakladatelství Lidové Noviny).

Kutschera, Chris (1994). Mad Dreams of Independence: The Kurds of Turkey and the PKK. *MERIP*, 189. str- 12-15.

Larrabee, Stephen F. – Nader, Alireza (2013). *Turkey and Iran in a Changing Middle East* (Santa Monica: RAND Corporation).

Leezenberg, Michiel (2023). History, Culture and Politics of the Kurds: A Short Overview. *Kulturní studia* 20 (1), str. 115-127.

Letsch, Constanze (2016). 'What about our human rights?': Kurds feel force of Turkey's crackdown. *The Guardian*, (<https://www.theguardian.com/world/2016/oct/06/what-about-our-human-rights-kurds-feel-force-turkeys-crackdown>, 15.10.2023).

Lidovky.cz (2015). *Turecko na jihovýchodě vyslalo proti Kurdům z PKK na 10 tisíc mužů*. (https://www.lidovky.cz/svet/na-jihovychode-turecka-pokracuje-masivni-operace-proti-pkk.A151218_153744_in_zahranici_ELE, 10.12.2023).

Mango, Andrew (1999). Atatürk and the Kurds. *Middle Eastern Studies*, 35 (4), str. 1-25.

Minority Rights Group (2018). *Kurds in Syria*. (<https://minorityrights.org/communities/kurds-5/>, 20.3.2024).

Minority Rights Group (nedatováno 2017). *Kurds in Iran*. (<https://minorityrights.org/communities/kurds-4/>, 8.4.2024).

Minority Rights Group (nedatováno 2014). *Kurds in Iraq*. (<https://minorityrights.org/communities/kurds-3/>, 1.4.2024).

Natali, Denise (2007). The Spoils of Peace in Iraqi Kurdistan. *Third World Quarterly*, 28 (6), str. 1111-1129.

Office of the Historian (1924). *The Acting Secretary of State to the High Commissioner in Turkey (Bristol)*. (<https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1924v02/d624>, 1.12.2023).

Orton, Kyle (2018). The Secular Foreign Fighters of the West in Syria, *Insight Turkey*, 20 (3), str. 157-178.

Özcan, Ali Kemal (2006). *Turkey's Kurds: A theoretical analysis of the PKK and Abdullah Öcalan* (Abingdon: Routledge).

Özcan, Mesut (2010). Turkish Foreign Policy Towards Iraq in 2009. *Perceptions*, 15 (3-4), str. 113-132.

Ozyakar, Ahmet Furkan (2023). Erdoğan's Reelection and Regional Reconciliation: Are Iran and Syria Next? *Carnegie*, (<https://carnegieendowment.org/sada/90132>, 8.4.2024).

Paasche, Till F. – Gunter, Michael M. (2016). Revisiting Western Strategies against the Islamic State in Iraq and Syria. *Middle East Journal*, 70 (1), str. 9-29.

- Palmera, Alexandra – Holtze, Mackenzie (2023). Examining Extremism: Kurdistan Workers' Party (PKK). *Center for Strategic and International Studies*, (<https://www.csis.org/blogs/examining-extremism/examining-extremism-kurdistan-workers-party-pkk>, 10.12.2023).
- Polat, Rabia Karakaya (2008). The AKP and the Kurdish Issue: What Went Wrong? SETA Foundation for Political, Economic and Social Research, (<https://ciaotest.cc.columbia.edu/pbei/seta/0001239/0001239.pdf>, 1.3.2024).
- Radpey, Loqman (2022). The Sèvres Centennial: Self-Determination and the Kurds. *Kurdistan Center for International Law*, (<https://kc-interlaw.org/Detail.aspx?jimare=284>, 1.12.2023).
- Rahimi, Fatima – Wagner, Petr – Čejka, Dominik (2020). S arabistkou mezi Kurdy: Liší se jazykově, politicky i nábožensky. *Radio Wave*, (<https://wave.rozhlas.cz/s-arabistkou-mezi-kurdy-lisi-se-jazykove-politicky-i-nabozensky-8352308>, 1.12.2023).
- Repetowicz, Witold (2019). Kurds in Turkey. *gov.pl* (<https://www.gov.pl/attachment/d118e2f8-101a-474e-af37-a2cb5629e42d>, 15.11.2023).
- Republic of Türkiye (nedatováno a). *PKK*. (<https://www.mfa.gov.tr/pkk.en.mfa>, 8.4.2024).
- Republika Türkiye MFA (nedatováno b). *Prof. Dr. Mr. Ahmet Davutoğlu*. (<https://www.mfa.gov.tr/ahmet-davutoglu.en.mfa>, 1.3.2024).
- Rewards for Justice (nedatováno). *Kurdistan Workers Party (PKK)*. (<https://rewardsforjustice.net/rewards/kurdistan-workers-party-pkk/>, 10.12.2023).
- Robins, Philip (2007). Turkish Foreign Policy since 2002: Between a 'Post-Islamist' Government and a Kemalist State. *International Affairs*, 83 (2), str. 289-304.

Roosevelt Jr., Archie (1947). The Kurdish Republic of Mahabad. *Middle East Journal*, 1 (3), str. 247-269.

Roth, Kenneth (nedatováno). Turkey Events of 2021. *Human Rights Watch.*, (<https://www.hrw.org/world-report/2022/country-chapters/turkey>, 15.10.2023).

Rubin, Michael (2023). If 40,000 Deaths Disqualifies PKK, Should 1.5 Million Deaths Disqualify Turkey? *AEIdeas*. (<https://www.aei.org/foreign-and-defense-policy/if-40000-deaths-disqualifies-pkk-should-1-5-million-deaths-disqualify-turkey/>, 10.2.2024).

Salih, Mohammed A. (2016). Low Oil Prices Complicate Iraqi Kurdish Independence. *Middle East Institute*, Research Report, str. 1-9.

Satana, Nil S. (2022). The New Civil-Military Relations in Turkey. *Policy Analysis*, (<https://www.mei.edu/publications/new-civil-military-relations-turkey>, 2023).

Selvi, Abdülkadir (2011). Yakalanan Karayılan Urumiye"ye götürülmüş. *Yeni Şafak*, (<https://www.yenisafak.com/yazarlar/abdulkadir-selvi/yakalanan-karayilan-urumiyeye-goturulmu-29326>, 8.4.2024).

Sever, Ayşegül (2020). Regional Power Role and Intervention: The Turkish Case Over Syria in the 2000s, *Contemporary Review of the Middle East*, 7 (2), str. 143-164.

Sinkaya, Bayram (2018). The Kurdish question in Iran and its effects on Iran-Turkey relations. *British Journal of Middle Eastern Studies*, 45 (5), str. 840-859.

Spyer, Jonathan (2011). Iran strikes across border into Iraqi Kurdistan. *Jeruzalem Post*, (<https://www.jpost.com/middle-east/iran-strikes-across-border-into-iraqi-kurdistan>, 8.4.2024).

Tezcür, Güneş Murat (2018). Ethnic nationalism versus religious loyalty: The case of Kurds in Iran. *Nations and Nationalism*, 25 (2), str. 652-672.

The Guardian (2002). *Islamic party wins Turkish general election*. (<https://www.theguardian.com/world/2002/nov/04/2>, 1.3.2024).

The Kurdish Project (nedatováno a). *Abdullah Öcalan*. (<https://thekurdishproject.org/history-and-culture/famous-kurds-old/abdullah-ocalan/>, 10.12.20223).

The Kurdish Project (nedatováno b). *PKK: The Kurdistan Workers' Party*. (<https://thekurdishproject.org/history-and-culture/kurdish-nationalism/pkk-kurdistan-workers-party/>, 10.12.2023).

Toygür, Ilke – Kirişci, Kemal (2019). Turkey's new presidential system and a changing west. *Brookings*, (<https://www.brookings.edu/articles/turkeys-new-presidential-system-and-a-changing-west/>, 7.11.2023).

Urbišová, Julie (2010). Atatürk – otec Turků. *Český rozhlas Plus*, (<https://plus.rozhlas.cz/ata Turk-otec-turku-6632696>, 1.12.2023).

Varol, Ozan O. (2018). Alien Citizens: Kurds and Citizenship in the Turkish Constitution. *Virginia Journal of International Relations* 57 (3). str. 770-798.

Vochozková, Tereza Rozálie (2023). Turecko čelí kurdské otázce od svého vzniku. Erdogan Kurdům pomohl, pak otočil. *ČT24*, (<https://ct24.ceskatelevize.cz/specialy/turecke-volby/3582546-turecko-celi-kurdske-otazce-od-sveho-vzniku-erdogan-kurdum-pomohl-pak>, 15.10.2023).

Washington Kurdish Institute (2023). *Another Dark Year for Kurds in Turkey Under the Current Leadership*. (<https://dckurd.org/2023/03/23/dark-year-for-kurds-in-turkey/>, 15.10.2023).

Washington Kurdish Institute (nedatováno). *Free Life Party of Kurdistan (PJAK)*. (<https://dckurd.org/2018/07/25/free-life-party-of-kurdistan-pjak/>, 8.4.2024).

Wehrey, Frederic – Kaye, Dalia Dassa – Watkins, Jessica – Martiny, Jeffrey – Guffrey, Robert A. (2010). *The Iraq Effect* (Santa Monica: RAND Corporation).

Wei, Min (2019). Turkish Foreign Policy Towards the Syrian Crisis: Dynamics of Transformation. *Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*, 13 (3), str. 462-477.

- Yakis, Yasar (2020). The rise of Turkey's AKP. *Arab News Japan*, (https://www.arabnews.jp/en/45thanniversary/article_20906/#, 1.3.2024).
- Yavuz, Hakun (2012). *Secularism and Muslim Democracy in Turkey* (Cambridge: Cambridge University Press).
- Yegen, Mesut (2009). "Prospective-Turks" or "Pseudo-Citizens:" Kurds in Turkey. *Middle East Institute* 63 (4). str. 597-615.
- Yildiz, Guney (2020). The Kurdish Movement's Disparate Goals and the Collapse of the Peace Process with Turkey, *MERIP*, (<https://merip.org/2020/08/the-kurdish-movements-disparate-goals-and-the-collapse-of-the-peace-process-with-turkey/>, 10.12.2023).
- Zadeh, Asso Hassan (2018). Kurds of Iran: the missing piece in the Middle East Puzzle, *Washington Institute*, (<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/kurds-iran-missing-piece-middle-east-puzzle>, 8.4.2024).
- Zalewski, Piotr (2013). 12. Turkey, Syria and the Kurds: There Goes the Neighborhood. Global Turkey in Europe: Political, Economic, and Foreign Policy Dimensions of Turkey's Evolving Relationship with the EU. In: Aydın-Düzgit, Senem, *Global Turkey in Europe Political, Economic, and Foreign Policy Dimensions of Turkey's Evolving Relationship with the EU* (Řím: For Istituto Affari Internazionali, str. 187-194).
- Zambelis, Chris (2011). The Factors Behind Rebellion in Iranian Kurdistan. *CTC Sentinel*, 4 (3), str. 18-21.
- Ziadeh, Radwan (2009). The Kurds in Syria: Fueling Separatist Movements in the Region? *United States Institute of Peace*, (<https://www.jstor.org/stable/resrep12328>, 20.3.2024).

Resumé

The Kurdish factor in Turkey's Middle East policy plays a significant role in its relations with Middle Eastern states, more specifically Syria, Iraq and Iran. Since 2002, we can see how Turkey's relations with these actors have evolved and transformed. As regards the common Kurdish question, the most important factor has been the attitudes of individual states towards the Kurds inhabiting their territories. Attitudes towards this ethnic group have often changed, both on Turkish soil and in its surroundings. Events in the Middle East region in particular have interfered with these changes. In my bachelor's thesis, I reflected on what I consider to be the most significant developments that not only affected the security environment in the region, but also had a major impact on the Kurdish question. The emergence of the PKK, a Kurdish organization operating in Turkey, was a kind of initial impetus that forced states to cooperate. The PKK is considered by many states to be a terrorist organisation. It is a very powerful Kurdish party whose influence has reached neighbouring states, where, as in Syria and Iran, it has been directly and indirectly involved in the creation of the PJAK and the PYG/YPG, their local 'branches'. Both of these Kurdish groups were founded around the beginning of the 21st century, so we can say that from this point onwards the Kurdish issue became an active theme in their foreign policies.

In my bachelor's thesis I analyzed the foreign policy towards individual states - Syria, Iraq and Iran. There were no multilateral agreements between these states, but bilateral agreements, which were always concluded between Turkey and another of the mentioned states. For this reason, I have examined their cooperation with regard to the Kurdish factor individually. I first dealt with the development of the Kurdish question in each state. Then I chose one, in my opinion, the most important Kurdish group operating there and then I presented Turkey's foreign policy towards that particular state.

Seznam příloh:

Příloha č. 1: Kurdské oblasti na pomezí hranic Turecka, Sýrie, Iráku a Íránu

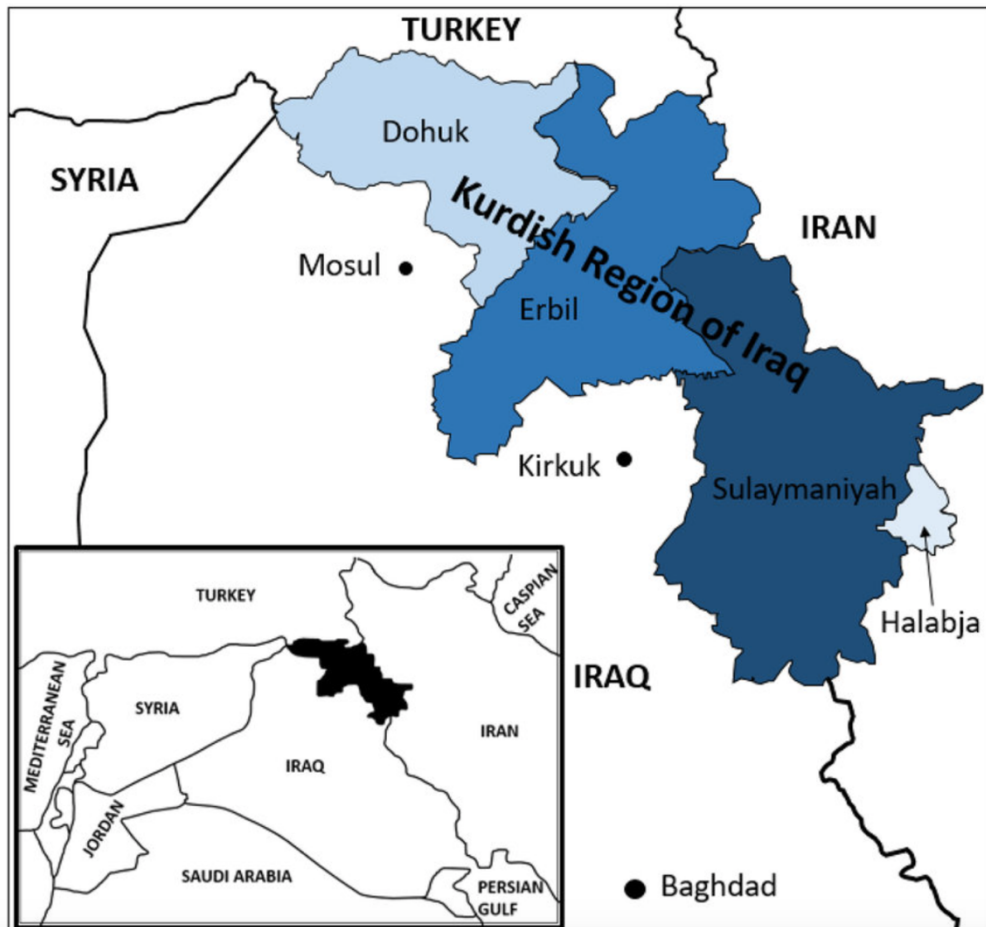
Zdroj: Furian, Peter Hermes (nedatováno).
(https://stock.adobe.com/cz/search?k=kurdistan+map&asset_id=173970769,
22.4.2024).

Příloha č. 2: Oblasti Sýrie obývané kurdským etnikem

Zdroj: VoaNews (2012).
(https://www.voanews.com/a/kurdish_gains_in_syria_rattle_turkey/1474654.html,
22.4.2024).

Příloha č. 3: Kurdské oblasti v Iráku

Zdroj: Mohammed, Memin (2019). (https://www.researchgate.net/figure/Administrative-map-of-Kurdish-Region-of-Iraq_fig1_335199946, 22.4.2024).

Příloha č. 4: Regionální vláda Kurdistánu (KRG)

Zdroj: Al Jazeera (2018). (<https://www.aljazeera.com/news/2018/3/13/iraq-no-border-demarcation-with-kurdish-region>, 22.4.2024).

Příloha č. 5: Kurdské regiony v Íránu

Zdroj: Omid, Banafshi (2018). (https://www.researchgate.net/figure/The-study-area-Kurdistan-Province-is-located-in-west-part-of-Iran_fig1_328066414, 22.4.2024).

Příloha č. 6: Republika Kurdistan, známá také jako Republika Mahabad

Zdroj: Middle East Institute (2015). (<https://mideasti.blogspot.com/2015/02/vanished-states-mahabad-republic-and.html>, 22.4.2024).